

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Lasten oma laatikko - Työväline lapsen osallisuuden tukemiseen päiväkodin toiminnan suunnittelussa

Maltio, Johanna & Tuomi, Camilla

2017 Laurea

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

Laurea-ammattikorkeakoulu

Yhdessä enemmän

Lasten oma laatikko - Työväline lapsen osallisuuden tukemiseen
päiväkodin toiminnan suunnittelussa

Maltio Johanna
Tuomi Camilla
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Johanna Maltio & Camilla Tuomi

Lasten oma laatikko - Työväline lapsen osallisuuden tukemiseen päiväkodin toiminnan suunnittelussa

Vuosi 2017 Sivumäärä 80

Uudessa vuonna 2016 julkaistussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat tärkeitä varhaiskasvatusta ohjaavia arvoja ja lapsen rooli toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa nähdään aiempaa merkittävämpänä. Myös varhaiskasvatustakiin on lisätty säännös lapsen oikeudesta osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintaan. Lain mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteuttaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon.

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli lasten osallisuuden lisääminen toiminnan suunnittelussa varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksenamme oli kehittää konkreettinen työväline, jonka avulla lapset voidaan ottaa paremmin mukaan suunnittelemaan toimintaa päiväkodissa. Halusimme luoda lapsille mahdollisuuden kokea osallisuutta sekä kasvattajille työvälineen sen mahdollistamiseksi. Kehittelemämme työvälineen nimi on Lasten oma laatikko.

Lasten oma laatikko sisältää kuvakortit päiväkodin välineistä ja tiloista. Kuvat on jaettu laatikkoon teemoittain eri toimintojen perusteella. Toimintoja ovat kuvataide, liikunta, draama ja musiikki. Kuvien tarkoitus on tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta toiminnan suunnittelussa. Kuvat auttavat lapsia kertomaan, mitä he haluavat tehdä, missä he haluavat toiminnan toteuttaa ja mitä välineitä he haluavat siinä käyttää.

Lasten oma laatikko tehtiin yhteistyössä riihimäkeläisen päiväkodin kanssa. Kokosimme Lasten oman laatikon osallisuus-teemamme mukaisesti yhdessä lasten kanssa. Lapset ottivat valokuvia päiväkodin välineistä. Kuvat laminoitiin ja niistä muodostui Lasten oma laatikko. Kokeilimme pienryhmän kanssa valmiin laatikon toimivuutta ja videoimme kokeilun. Kuvakortit auttoivat lapsia suunnittelemaan toimintaa. Uskomme, että laatikon avulla voidaan saada uusia ideoita päiväkodin toimintaan ja lisätä lasten osallisuutta sekä kasvattajien heittäytymistä lasten ideoille.

Kehittämällä tällaisen työvälineen, haluamme edistää lapsen osallisuuden toteutumista yhteistyöpäiväkotimme ryhmässä ja toivomme siitä olevan hyötyä myös muille varhaiskasvatuksessa työskenteleville. Tavoitteenamme oli luoda sellainen työväline, jota voidaan ideana hyödyntää ja soveltaa myös muissa ryhmissä sekä päiväkodeissa.

Asiasanat: osallisuus, toiminnan suunnittelu, varhaiskasvatus

Johanna Maltio & Camilla Tuomi

Children's box - A tool for supporting a child's participation in the planning of day care operations

Year	2017	Pages	80
------	------	-------	----

In the criteria of the new early childhood education plan, published in 2016, participation, parity and equality are important values that guide early childhood education, and the child's role in the planning, implementation and evaluation of these actions is seen as increasingly important. Also, a new provision about a child's right to participate in and influence the early childhood education activities has been introduced in the early childhood education law. According to the law, in the planning, implementation and evaluation of a child's early childhood education, the opinions and wishes of the child need to be investigated and taken into account.

The starting point of our study was to increase the children's participation in the planning of their early childhood education activities. Our goal was to develop a concrete tool that allows us to include children better in the planning of day care activities. We wanted to create an opportunity for the children to experience inclusion, as well as create a tool for the educators to enable this inclusion. The tool we created is called Children's box.

The Children's box contains picture cards of the instruments and facilities of a day care centre. The pictures in the box have been divided according to different themes based on different activities. The activities include visual arts, physical education, drama and music. The purpose of the pictures is to support the interaction of the children and the adults in the planning of the activities. The pictures will help the children to explain what they want to do, where they want to carry out the activities, and which instruments they want to use doing it.

The Children's box was created in co-operation with a day care centre in Riihimäki. According to the theme of inclusion, we compiled the Children's box together with the children. The children took pictures of the instruments in the day care centre. The pictures were laminated and then used to create the Children's box. We tested the finished box with a small group of children and took a video recording of this process. The picture cards helped the children to plan their activities. We believe that this box will help provide new activity ideas for day care centres and increase the children's inclusion, as well as help the educators immerse themselves into the ideas of the children.

By developing such a tool, we want to contribute to the realization of a child's inclusion in the day care centre group that we are co-operating with, and we also hope it will be useful to other people working in early childhood education. Our goal was to create a tool that can be utilized and applied as an idea also in other groups and day care centres.

Keywords: early childhood education, participation, planning of activities

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Osallisuus.....	8
2.1	Lapsen osallisuus	9
2.2	Kohti osallisuutta varhaiskasvatuksessa	9
2.3	Varhaiskasvatuksen pedagogiset näkökulmat osallisuuden taustalla.....	11
2.4	Hartin osallisuuden tikapuut	12
2.5	Shierin osallisuuden polku	15
3	Osallisuuden mahdollisuudet ja haasteet varhaiskasvatuksessa.....	19
3.1	Leikki osallisuuden mahdollistajana.....	19
3.2	Pienryhmätoiminta osallisuuden mahdollistajana.....	20
3.3	Lapsilähtöisyys toiminnan suunnittelussa	21
3.4	Osallisuutta tukeva ympäristö ja ilmapiiri	22
3.5	Ajan ja resurssien puute esteenä osallisuuden toteutumiseksi	24
3.6	Kasvattajien arvojen ja asenteiden vaikutus osallisuuden toteutumiseen.....	25
4	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus	26
5	Tutkimuskysymykset ja hypoteesi.....	27
6	Lasten oma laatikko osallisuuden työvälineenä	27
7	Lasten oma laatikko -prosessi.....	30
7.1	Suunnittelu	30
7.2	Tutustuminen	32
7.3	Soittimien kuvaaminen	33
7.4	Liikuntavälineiden kuvaaminen	33
7.5	Kädentaitoihin liittyvien välineiden kuvaaminen	34
7.6	Draamavälineiden kuvaaminen.....	34
7.7	Päiväkodin tilojen, pihan ja retkipaikkojen kuvaaminen	35
7.8	Laatikon ulkoasun suunnittelu ja toteutus	36
7.9	Lasten oman laatikon kokeilukerta	36
7.10	Lasten suunnitteleman toiminnan toteutus	38
7.11	Lasten antama palaute yhteistyöstä	39
7.12	Kasvattajien antama palaute yhteistyöstä	41
8	Opinnäytetyön arviointi	44
8.1	Lasten oman laatikon arviointi.....	44
8.2	Prosessin arviointi	46
9	Pohdinta	49
	Lähteet	52
	Kuviot.....	55
	Kuvat	55

Liitteet	56
----------------	----

1 Johdanto

”Lapsella on oikeus olla sellaisten aikuisten kasvatettavana, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat häntä ja kiinnostuvat lapsen maailmasta yhä uudelleen” (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 64).

Osallisuus on ajankohtaista varhaiskasvatuksen kentällä tällä hetkellä, sillä se on nostettu esiin uudessa vuonna 2016 julkaistussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Uudessa julkaisussa osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat tärkeitä varhaiskasvatusta ohjaavia arvoja. Julkaisuun on kirjattu, että jokainen yhteisön jäsen tulee kohdata yhdenvertaisena, yksilön aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostaen. Toimintatapoja ja rakenteita tulee myös tietoisesti kehittää siten, että ne tukevat osallisuutta. Lapsen ja vanhempien osallistuminen varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin nähdään osallisuutta vahvistavana tekijänä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.)

Osallisuuden merkitys lapselle on huomioitu myös nykyisessä varhaiskasvatuslaissa. Varhaiskasvatuslakiin on lisätty säännös lapsen sekä lapsen vanhempien oikeudesta osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintaan. Lain mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. (VKL 1:7 b.)

Meille tulevina varhaiskasvatuksen ammattilaisina lapsen osallisuuden toteutuminen on yksi tärkeistä arvoista. Varhaiskasvatuksen opinnoista sekä päiväkotityöstä saatujen kokemustemme mukaan lasten osallisuudessa on kehitettävää monien päiväkotien toiminnassa. Tutkimusten mukaan päiväkotien suuret ryhmäkoot, ajan ja resurssien puute sekä kasvattajien arvot ja asenteet ovat usein syitä siihen, ettei lasten osallisuutta pystytä tukemaan varhaiskasvatuksessa riittävästi (Virkki 2015, Kataja 2014, Venninen ym. 2010). Haluamme opinnäytetyössämme tarttua näihin haasteisiin ja kehitimme Lasten oman laatikon tukemaan lasten osallisuuden toteutumista päiväkodin toiminnan suunnittelussa.

Kehittelemämme työvälineen nimi on Lasten oma Laatikko, joka sisältää kuvat päiväkodin välineistä, materiaaleista sekä tiloista. Kuvien tarkoitus on tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta, jotta lasten ideat voidaan saada paremmin kasvattajien tietoisuuteen. Lasten oma laatikko antaa lapselle mahdollisuuden kokea osallisuutta sekä kasvattajalle työvälineen sen mahdollistamiseksi. Teimme laatikon yhteistyössä erään riihimäkeläisen päiväkodin kanssa. Yhteistyöhön osallistui pienryhmä, jossa oli seitsemän 5-vuotiasta lasta. Kokosimme lasten kanssa Lasten oman laatikon sisällön valokuvaamalla päiväkodin välineitä ja tiloja. Valokuvaaminen tapahtui luovia menetelmiä ja leikkiä hyödyntäen.

Kehittämistyön lisäksi haluamme opinnäytetyössämme selvittää, miten Lasten oma laatikko toimii käytännössä ja miten sen avulla voidaan tukea lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Vastauksia näihin kysymyksiin saimme kokeilemalla Lasten omaa laatikkoa käytännössä sekä pyytämällä palautetta sekä lapsilta että kasvattajilta.

Opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä käsittelemme osallisuutta, osallisuutta lapsen kokemana sekä osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Lähteenä olemme käyttäneet aiheeseen sopivaa kirjallisuutta sekä viime vuosina tehtyjä tutkimuksia lapsen osallisuutta koskien. Opinnäytetyömme tietoperustaan kuuluvat myös varhaiskasvatusta koskevat asiakirjat, kuten varhaiskasvatuslaki ja valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Hyödynnämme monipuolisesti erilaisia lähteitä myös kansainväliset lähteet huomioiden.

2 Osallisuus

Osallisuus käsitteenä on moninainen, eikä siitä löydy yhtä yleisesti käytettyä määritelmää. Osallisuus voi saada erilaisia merkityksiä riippuen siitä, missä yhteydessä sitä käytetään. (Turja 2016, 47.) Osallisuuden tunne voi syntyä ihmisen ollessa osana jotakin yhteisöä, kuten työyhteisö, koululuokka, päiväkotiryhmä tai harrastus- ja järjestötoiminta. Decin ja Ryanin (1985, 1991) itsemääräämisteorian mukaan osallisuus yhteisöön kuulumisena on yksi ihmisen kolmesta psykologisesta perustarpeesta. Osallisuus yhteisössä muodostuu jäsenten välisestä tasavertaisuudesta, luottamuksesta ja arvostuksesta. (Osallisuus 2016.) Turja (2016, 47) on todennut Hilliin ym. (2004) ja Piiriseen (2007) viitaten, että osallisuus voidaan nähdä sosiaalisen syrjäytymisen ja osattomaksi jäämisen ehkäisynä.

Osallistuminen ja osallisuus eivät kuitenkaan ole sama asia, vaan niillä on hienoinen, mutta oleellinen ero. Osallistumisella tarkoitetaan mukaan tulemistä jonkun toisen näkemyksiin ja ehtoihin perustuvaan toimintaan, kun taas osallisuus on vaikuttamista ja mukana oloa toimintaan, jonka rakentamiseen ja toteuttamiseen ihminen voi heti suunnittelusta lähtien olla mukana. (Kauppinen, Sommers-Piironen, Vainio, Mäkelä, Vilmilä & Kataja 2005, 10.) Myös Hillin (2004) ja Piirösen (2007) mukaan syvempään osallisuuden kokemiseen tarvitaan muutakin, kuin pelkkä osallistuminen yhteisöön tai valmiiksi suunniteltuun ja järjestettyyn toimintaan. Se vaatii osallistumista asioiden suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen. Kuulluksi tulemalla ja itseään koskeviin asioihin vaikuttamalla ihminen voi kokea syvempää osallisuutta. (Turja 2016, 47.) Itsemääräämisteorian mukaan tällainen itseä koskeviin asioihin vaikuttaminen, eli kokemus autonomiasta, on toinen kolmesta psykologisesta perustarpeesta. Kolmas psykologinen perustarve on kompetenssin, eli pätevyyden kokeminen, jota ihminen voi kokea saavuttaessaan asettamansa tavoitteet toiminnassa, johon on voinut itse osallistua ja vaikuttaa. (Deci & Ryan 1985, 1991.)

2.1 Lapsen osallisuus

Tässä opinnäytetyössä keskitymme käsittelemään lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsella on mahdollisuus olla mukana päättämässä itselle merkittäviä asioita, itselle merkityksellisissä yhteisöissä. Osallisuus on tärkeää lapsen kasvulle ja kehitykselle, sillä sen myötä lapsen identiteetti ja käsitys itsestään muodostuvat. (Lapsen osallisuus 2016.) Lapsen mielipiteiden ja tarpeiden kunnioittaminen sekä huomioon ottaminen kasvatuksessa ja opetuksessa ovat edellytyksiä lapsen hyvinvoinnille (Heikka, Hujala & Turja 2009, 81).

Suomen vuonna 1991 ratifioima YK:n lastenoikeuksien sopimus tukee lapsen oikeutta osallisuuteen. Sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen mielipiteitä tulee myös kunnioittaa ja ne tulee ottaa huomioon. Lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua kasvatustoiminnan ja ympäristön suunnitteluun, rakentamiseen ja arviointiin. (Turja 2016, 43-44.) Lapsella on oikeus aktiiviseen toimijuuteen, tietoiseen osallisuuteen, nähdä ja kuulla tulemiseen sekä omiin asioihin vaikuttamiseen. Nämä lasten oikeudet ovat taustalla osallisuusajattelussa, jossa on kyse demokraatiakasvatuksesta, vuorovaikutuksesta ja lapsen ainutlaatuisen ja persoonallisen kasvun tukemisesta. (Kataja 2014, 66-67.) On kuitenkin muistettava, että osallisuutta on myös olla osallistumatta, ja tätä lapsen päätöstä tulee kunnioittaa (Sinclair 2004, 111).

Kataja (2014, 66-67) on viitannut teoksessaan Mäkelään (2013), jonka mukaan osallisuus on lapselle tunne siitä, että hänestä ollaan kiinnostuneita, häntä arvostetaan ja hänen sanallaan on painoarvoa. Lapsen tulee tiedostaa, että hänellä on annettavaa ryhmälle ja hän pystyy myös vaikuttamaan siinä. Yhteisöllisyys onkin tärkeä tekijä osallisuudessa. Kaikilla ryhmän jäsenillä tulisi olla samanlaiset mahdollisuudet omien näkökulmien esiin tuomisessa sekä halua asettua toisten asemaan ryhmässä. (Kataja 2014, 66-67, Turjan 2011, Karlssonin 2008 mukaan.)

2.2 Kohti osallisuutta varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on hoidon kasvatuksen ja opetuksen muodostama kokonaisuus, jonka tavoitteena on lasten tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen lisääminen. Perustana varhaiskasvatustyölle on varhaiskasvatustieteellinen tieto lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee tehdä lasten kasvua ja kehitystä tukevaa työtä yhteistyössä lasten vanhempien kanssa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. (Heikka ym. 2009, 12.)

Valtakunnalliset sekä kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat tukevat kasvattajien suunnittelutyötä ja edesauttavat laadukkaana varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa. Ne antavat raamit siitä, millaisia kokemuksia ja tilanteita varhaiskasvatuksessa tulee tarjota lapsille. Varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaavat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, joita uudessa vuonna 2016 julkaistussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kutsutaan viideksi oppimisen alueeksi. Yleisiä varhaiskasvatusta ohjaavia kasvatuspäämääriä ovat henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymis- ja toimintatapojen vahvistaminen sekä lasten itsenäisyyden lisääminen. (Heikka ym. 2009, 12-13, 24.)

Varhaiskasvatuksen sisältöjä suunniteltaessa ja toteuttaessa tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet ja tarpeet sekä ympäristö eri mahdollisuuksineen. Varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa on tärkeää huomioida myös lapsille ominaiset tavat toimia, joita ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Suunnitelmalla lapselle luontaista toimintaa, voidaan lisätä hänen hyvinvointiaan ja vahvistaa hänen käsitystään itsestään ja osallistumismahdollisuuksistaan. (Heikka ym. 2009 12-13, 24.) Kun opetettavat asiat sisältyvät lapselle ominaiseen toimintaan, lapset todennäköisesti sitoutuvat siihen paremmin. Kun opetettavia sisältöjä yhdistetään lapsen omaan tekemiseen, oppiminen vahvistuu ja se toteutuu monipuolisemmin. (Gyekye & Nikkilä 2013, 21.)

Myös lasten kuuleminen ja osallisuus ovat tärkeitä tekijöitä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuuden tukemiseen onkin monissa päiväkodeissa pyritty kiinnittämään huomiota viime vuosina (Leinonen 2014, 17). Tämä on seurausta kasvatusajattelun sekä lapsi-aikuinen-valtasuhteen muutoksista varhaiskasvatuksessa. Vallalla 1970-1990-luvulla oli behavioristinen oppimiskäsitys, jossa tärkeänä pidettiin aikuisjohtoisuutta. Kasvatus ja opetus olivat koulumaista ja ne pohjautuivat aikuisten suunnittelemiin ja toteuttamiin tuokioihin. Kasvatusajattelua on pyritty kehittämään lapsilähtöisempään suuntaan tutkimusten ja kehittämishankkeiden avulla 1990-luvulta alkaen. (Turja 2016, 43.) Osallisuutta tukevaa varhaiskasvatusta edustavat muun muassa konstruktivistinen ja sosiokulttuurinen oppimiskäsitys. Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä lapsen oma motivaatio ja sitoutuminen ovat tärkeitä tekijöitä oppimisen kannalta. Sosiokulttuurinen oppimiskäsitys puolestaan korostaa vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa. (Kataja 2014, 71.)

Tutkimus- ja kehittämistyön myötä varhaiskasvatus on muuttunut hiljalleen lapsikeskeisemmäksi ja lapsilähtöisemmäksi. Aikuisjohtoisen kasvatusajattelun sijaan lapsi nähdään nyt aktiivisena, pystyvänä ja aloitteellisena toimijana, joka muodostaa käsitystään ympäröivästä maailmasta vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. (Turja 2016, 43; Leino-

nen 2014, 17.) Lapsilähtöistä varhaiskasvatusta toteuttaessa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja mielenkiinnonkohteet tulisi ottaa huomioon siten, että ne ovat toiminnan lähtökohdana. Toiminnan tulisi siis lähteä lasten kiinnostuksenkohteista ja aiemmista kokemuksista. Toiminnan tulisi tukea lapsen omaa aloitteellisuutta sekä aktiivisuutta tiedon rakentajana. (Turja 2016, 45.)

Uudessa vuonna 2016 julkaistussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat tärkeitä varhaiskasvatusta ohjaavia arvoja. Julkaisuun on kirjattu, että jokainen yhteisön jäsen tulee kohdata yhdenvertaisena, yksilön aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostaen. Toimintatapoja ja rakenteita tulee myös tietoisesti kehittää siten, että ne tukevat osallisuutta. Lapsen ja vanhempien osallistuminen varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin ovat osallisuutta vahvistavia tekijöitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.) Osallisuuden merkitys lapselle on huomioitu myös nykyisessä varhaiskasvatuslaissa. Varhaiskasvatuslakiin on lisätty säännös lapsen sekä lapsen vanhempien oikeudesta osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintaan. Lain mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja heidän huoltajilleen on myös järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. (VKL 1:7 b.)

2.3 Varhaiskasvatuksen pedagogiset näkökulmat osallisuuden taustalla

Lastentarhanopettajalla on pedagoginen vastuu ryhmän toiminnasta, mutta koko kasvattajatiimin välinen yhteistyö on tärkeää toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Koko kasvattajatiimin osallistuessa arviointi- ja suunnitteluprosessiin, lisätään arvioinnin luotettavuutta sekä toiminnan monipuolisuutta. Lapset saavat silloin mahdollisuuden toimia vuorovaikutuksessa erilaisten kasvattajien kanssa erilaisissa tilanteissa. (Gyekye & Nikkilä 2013, 33.)

Kasvattajatiimin lisäksi myös lapsilla ja lasten vanhemmilla tulee olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Toiminnan kehittäminen on siis aikuisten ja lasten yhteinen prosessi, jossa lapsen rooli nähdään nykyisin yhä merkittävämpänä. Kun lapselle annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja arviointiin, vahvistuu hänen käsityksensä omasta aktiivisesta roolista omassa toiminnassaan ja oppimisessaan. Lasta tulee rohkasta ja ohjata ilmaisemaan omia tunteitaan, toiveitaan ja mielipiteitään sekä keskustelemaan niistä muiden kanssa. (Heikka ym. 2009, 81-82.)

Osallisuuden kautta lapsille muodostuu ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta sekä valintojen seurauksista. Lapsen osallisuutta vahvistaa myönteiset kokemukset kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä kasvattajan sensitiivinen tapa kohdata lapsi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.) Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja tehdä itseään ja ryhmää koskevia valintoja. Päiväkodin ei kuitenkaan tarvitse olla ”toiveiden toimisto”, jossa kaikki lasten toiveet käyvät aina toteen. Tärkeämpää osallisuuden kannalta on jäsenten välinen kuuleminen, keskusteleminen, kuulluksi tuleminen sekä toisten huomioiminen. Tärkeää on oppia keskustelemaan ja neuvottelemaan omista näkökulmistaan ja toiveistaan toisten kanssa. Samalla opitaan sitoutumaan toimintaan sekä kantamaan vastuuta tehdystä valinnosta. Aikuisen osallisuudella ja vastuulla on suuri merkitys lasten osallisuuden toteutumisen kannalta. Lasten osallisuus ei saa koskaan olla peruste aikuisen passivoitumiselle. Osallisuus on lasten ja aikuisten yhteinen asia. (Kataja 2014, 67.)

Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen antaa myös kasvattajille uusia näkökulmia omaan työhön. Lasten kanssa keskustelemalla, heitä havainnoimalla ja aidosti kuuntelemalla voidaan päästä lähemmäs lapsen kokemaa maailmaa. Lasten tapa kokea ja ymmärtää maailmaa voi herättää kasvattajan tarkastelemaan ja kyseenalaistamaan omaa toimintaansa sekä ajatuksia sen taustalla. Kasvattajan pedagoginen ajattelu laajentuu ja toimintaan voi tulla uusia ulottuvuuksia. Lasten ideoihin tarttuminen ja asioiden toteuttaminen uudella tavalla vaatii kasvattajalta pedagogista uskallusta. Pedagoginen uskallus on valmiutta laittaa omat näkemykset hetkeksi syrjään ja heittäytyä suunnittelutyöhön lasten kanssa rohkeasti, joustavasti ja lasten kykyihin luottaen. (Heikka ym. 2009, 81-83.)

2.4 Hartin osallisuuden tikapuut

Osallisuus-käsitteestä on tehty erilaisia tasomalleja, joiden avulla voidaan kuvata osallisuuden eritasoisia ilmentymiä. Osallisuuden tikapuut (Kuva 1) ovat Roger Hartin vuonna 1992 kehittämä malli, joka kuvaa osallisuutta aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Hartin tikapuissa on kahdeksan askelmaa, jotka etenevät hierarkkisesti osallisuuden tason mukaan. Kolmella ensimmäisellä askelmalla lapsen osallisuus ei toteudu aidosti. Lapsella on silloin vähän tai ei lainkaan vaikutusmahdollisuuksia. Kolmannen askelman jälkeen lapsi voi kokea aitoa osallisuutta, ja tämän jälkeen osallisuuden mahdollisuudet kasvavat entisestään jokaisella askelmalla. (Venninen ym. 2010, 9.)

Tikapuiden ensimmäisellä askelmalla Hart (1992,9) puhuu manipulaatiosta. Tällä tasolla aikuiset ohjaavat toimintaa, johon lapset osallistuvat ymmärtämättä toiminnan perimmäistä tarkoitusta. Esimerkkinä Hart (1992) kertoo tilanteen, jossa lapset laitetaan osallistumaan mielenosoitukseen kantaaottava juliste kädessään. Lapset eivät kuitenkaan ole tietoisia mielenosoituksen taustalla olevista arvoista ja tarkoituksista. Lapset siis osallistuvat, mutta

eivät ole osallisia. Ensimmäisellä askelmalla aikuiset voivat kysyä lasten mielipiteitä asioihin, mutta lapsilla ei ole aavistustakaan siitä, miten heidän ideoitansa käytetään. Lapsia voidaan esimerkiksi pyytää piirtämään kuva unelmien leikkikentästä, mutta heidän kanssaan ei keskustella tuotoksista tai niiden merkityksestä pihan suunnittelussa. Aikuinen ottaa piirrookset itselleen ja tulkitsee niitä omista näkökulmistaan käsin. Lapset eivät siis saa aitoa osallisuuden kokemusta.

Osallisuuden tikapuiden toisella askelmalla Hart (1992) kuvaa lasten olevan ”koristeena” aikuisten suunnittelemassa ja toteuttamassa toiminnassa. Tällä askelmalla lapset osallistuvat toimintaan aikuisten määräämällä tavalla, mutta heillä ei ole täyttä ymmärrystä siitä, mistä toiminnassa on kyse. Tästä esimerkkinä voisi olla kevätjuhla, jossa lapsella on ennalta määrätty rooli, johon hän ei ole voinut itse vaikuttaa. Kevätjuhlaesityksen tarkoitus tällä tasolla on aikuisen onnistuminen kasvattajana, sekä onnistuneen juhlan aikaan saaminen aikuisen näkökulmasta katsottuna. (Hart 1992, 9; Vilpas & Tast 2011, 153.)

Kolmannella askelmalla lasten osallisuus toiminnassa on muodollinen. Lapsille annetaan mahdollisuus kertoa mielipiteitään, mutta niillä ei ole merkitystä päätöksenteossa. Aikuinen myös määrittelee mitä ja miten kysytään. Lapsella ei siis ole mahdollisuutta vaikuttaa ilmaisutapaan tai keskustelun aiheeseen ja laajuuteen. Tällainen tapa toteuttaa epäaitoa osallisuutta on esimerkiksi aikuisen valmisteleva kyselykaavake, jonka avulla haastatellaan lasta. Tälle tasolle on tyypillistä, että lapsilta kysytään, mutta heidän näkemyksiään ei toteuteta käytännössä. (Hart 1992, 9-10; Vilpas & Tast 2011, 153.)

Tikapuiden neljäs askelma on ensimmäinen aidon osallisuuden taso. Toiminta on edelleen aikuisen suunnittelemaa, mutta lapsia pyritään motivoimaan toimintaan kertomalla siitä lapsille. Tämän myötä lapset ymmärtävät toiminnan tarkoituksen sekä kuka heidän osallistumisestaan päätti ja minkä takia. Lapsilla on myös rooli, johon he ovat itse tyytyväisiä. Saatuaan riittävästi tietoa toiminnasta, lapset osallistuvat siihen vapaaehtoisesti. (Hart 1992, 11.) Neljännellä askelmalla toiminnan suunnittelu tehdään aikuisen näkökulmasta. Tällä tasolla kasvattajalla on kyllä taitoa ymmärtää lasta ja hänen näkemyksiään, mutta hänellä ei ole uskallusta luopua omasta vallastaan toiminnan suunnittelussa. (Vilpas & Tast 2011, 153.)

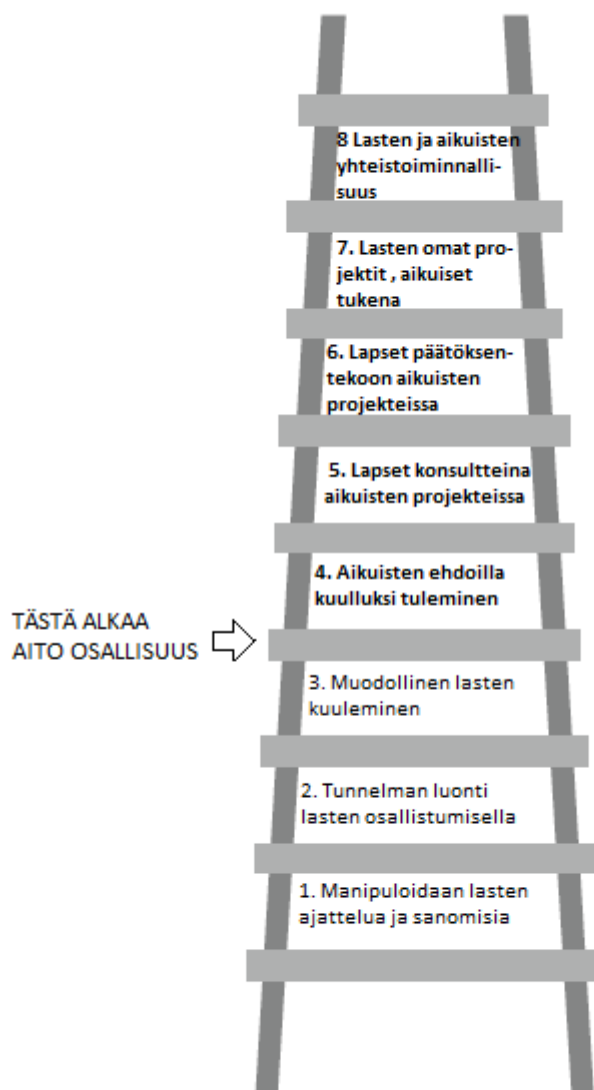
Siirryttäessä *viidennelle osallisuuden tasolle*, lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun. Kasvattajat suunnittelevat ja ohjaavat toiminnan lasten ajatukset huomioiden. Kuten Hart (1992, 12) ilmaisee, aikuiset konsultoivat lapsia ja ottavat heidän mielipiteensä vakavasti. Lapset voidaan esimerkiksi ottaa mukaan suunnittelemaan kevätjuhlaa kysymällä mitä lauluja he haluaisivat laulaa juhlassa. Lasten toiveet otetaan huomioon ja lapset ymmärtävät mielipiteidensä merkityksen tulevan juhlan suunnittelussa.

Hart (1992, 12) kuvaa seuraavaa, eli *kuudetta askelmaa* aidoksi osallisuudeksi. Kuudennella askelmalla toiminnassa aikuinen on aloitteen tekijänä, mutta lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen koko toiminnan ajan. Kasvattajalla on valmiina jokin idea, jonka hän esittelee lapsiryhmälle. Tämän jälkeen lapset ja aikuiset yhdessä suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa. Lapsia kunnioitetaan, kuunnellaan ja heille annetaan valtaa koko projektin ajan. Lapset osallistuvat aktiivisesti päätöksentekoon ja lasten näkökulmat otetaan vakavasti huomioon. (Vilpas & Tast 2011, 152.)

Seitsemäs askelma on ensimmäinen osallisuuden taso, jossa kasvattaja luopuu vallastaan toiminnan suunnittelussa. Lapset tekevät itse aloitteet ja päättävät toiminnan kulusta. Kasvattaja ei ohjaa toimintaa, mutta hänen tehtävä on olla lasten saatavilla tarvittaessa. Kasvattajan tehtäviin kuuluu myös sellaisen ympäristön rakentaminen, jossa lapsilla on riittävästi tilaa ja välineitä toteuttaa ideoitaan. (Vilpas & Tast 2011, 152.)

Kahdeksannella, eli viimeisellä Hartin tikapuiden askelmalla, lapset toimivat tasavertaisina toimijoina aikuisten kanssa (Weckström 2015, 10). Aloite toimintaan lähtee silloin lapsilta ja päätökset tehdään yhdessä lasten kanssa. Lapset saavat itse käynnistää projekteja, joita aikuiset tukevat. Aikuiset kannustavat lasta oma-aloitteisuuteen ja vastuunottoon, mutta samalla he voivat antaa lapsille esimerkiksi ideoita projektin toteuttamiseen ja jatkamiseen. (Hart 1992, 14; Vilpas & Tast 2011, 152.) Kasvattaja ja lapset siis toimivat yhteistyössä, jolloin toiminta syntyy heidän välisessä vuorovaikutuksessa. Tällaisen osallisuuden tason saavuttaminen vaatii hyvää luottamussuhdetta aikuisten ja lasten välillä. (Vilpas & Tast 2011, 152.)

Nämä edellä kuvatut osallisuuden tasot voivat vaihdella eri tilanteissa lasten kanssa. Aina ei ole tarpeellista toimia tikapuiden korkeimmilla tasoilla, vaan taso voi vaihdella esimerkiksi toiminnan muodon tai lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Osallisuuden taso ei siis ole pysyvä tila. Lapsella voi olla ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi erilainen kyky suunnitella, ohjata ja toteuttaa toimintaa sekä tuoda omia näkemyksiään esille. Jokaisella lapsella tulisi olla mahdollisuus olla osallisena hänen omia kykyjensä vastaavalla tasolla. Osallisuuden taso voi vaihdella myös erilaisten tilanteiden mukaan. Toisinaan lapsi voi olla valmis ottamaan enemmän vastuuta, kun taas toisinaan hän voi kaivata enemmän aikuisen tekemiä päätöksiä. (Hart 1992, 11.)

Kuvio 1: Osallisuuden tikapuut (Hart 1992)

2.5 Shierin osallisuuden polku

Harry Shierin vuonna 2001 tekemä osallisuuden polku (kuva 2) on yksi eniten käytetty osallisuuden tasomalli suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Shierin mallissa on viisi osallisuuden askelmaa, joissa oleellinen tekijä on aikuisen sitoutumisen aste. Sitoutumisen asteita on kolme erilaista: Avautuminen, mahdollistaminen ja sitoutuminen, eli velvoittaminen. Kun nämä kolme astetta toteutuu, voidaan Shierin osallisuuden polulla siirtyä seuraavalle tasolle. (Leinonen 2014, 21.)

Ensimmäinen sitoutumisen aste on avautuminen, jolla tarkoitetaan kasvattajan avoimuutta uusille ajatuksille ja ideoille. Se vaatii kasvattajalta vanhaan toimintakulttuuriin kuuluvien rakenteiden avaamista ja uudelleen tarkastelua. (Leinonen 2014, 21.) Kasvattajien tulee myös pohtia, onko heillä aitoa halua toteuttaa osallisuutta (Venninen ym. 2010, 10). Toinen aste on mahdollisuuden antaminen muutokselle. Jotta osallisuus voi toteutua, tulee kasvattajien mahdollistaa sen toteutumisen arjessa. Heidän tulee pohtia uusia tapoja toimia osallisuuden lisäämiseksi sekä kartoittaa tukevatko jo valmiit toimintakulttuurissa olevat käytänteet lasten osallisuutta. (Leinonen 2014, 21; Venninen ym. 2010, 21.) Viimeistä astetta Shier kutsuu sitoutumiseksi. Lasten osallisuutta tukevan toimintakulttuurin rakentuminen vaatii koko kasvatusyhteisön jäsenten sitoutumista uusiin toimintatapoihin ja käytäntöihin, sekä niiden sisäistämistä osaksi omaa ammattitaitoaan. (Venninen ym. 2010, 21.)

Ensimmäinen askel Shierin osallisuuden polulla on lapsen kuunteleminen. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus sekä siinä tapahtuva lapsen aito kuunteleminen ovat alku lapsen osallisuuden kokemukselle. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista itseään siten, että hänen asiansa kuullaan ja huomioidaan. Kuulluksi tuleminen on välttämätöntä, jotta voi osallistua päätöksentekoon niin arkipäivän rutiineissa kuin laajemminkin päätöksissä. Lasta kuunnellessa on tärkeää havainnoida myös sanattomia viestejä, kuten eleitä ja ilmeitä. Jotta osallisuus voi tällä tasolla toteutua, tulee aikuisten huomioida lapsen kuunteleminen kolmella sitoutumisen asteella. Aikuisten tulee muuttaa asenteitaan ja olla valmiita kuuntelemaan lasta. Lisäksi aikuisten on myös toimittava niin, että lapsilla on mahdollisuus tulla kuulluksi. Lisäksi on tärkeää, että jokainen työyhteisön jäsen on sitoutunut lapsen kuuntelemiseen, sillä silloin siitä tulee rutiini. Kun nämä kolme astetta toteutuu, voidaan Shierin osallisuuden polulla siirtyä seuraavalle tasolle. (Leinonen 2014, 21-23.)

Toisella tasolla aikuinen tukee lasta ilmaisemaan rohkeasti omia mielipiteitään ja näkemyksiään. Aikuisten olisi hyvä miettiä, ilmaisevatko ryhmän lapset mielellään mielipiteitään ja jos eivät, niin mistä se voisi johtua. Tulisi jälleen pohtia, onko itse valmis tukemaan lasta ilmaisemaan mielipiteitään, tukeeko toimintaympäristö lasta ilmaisemaan itseään ja onko lapsen tukeminen osa työyhteisön toimintaperiaatteita ja päivittäisiä rutiineja. Shier on listannut muutamia asioita, jotka voivat vaikuttaa siihen, etteivät lapset ilmaise mielipiteitään rohkeasti. Syyt voivat liittyä esimerkiksi ryhmän rakenteellisiin seikkoihin tai työntekijöiden arvoihin. Joskus syy voi löytyä myös siitä, että lapsella ei ole yhteistä kieltä aikuisen kanssa. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että työntekijöillä olisi keinoja ja menetelmiä, joilla voitaisiin tukea eri-ikäisiä ja erilaisen kielitaidon omaavia lapsia ilmaisemaan itseään. (Leinonen 2014, 22-23.)

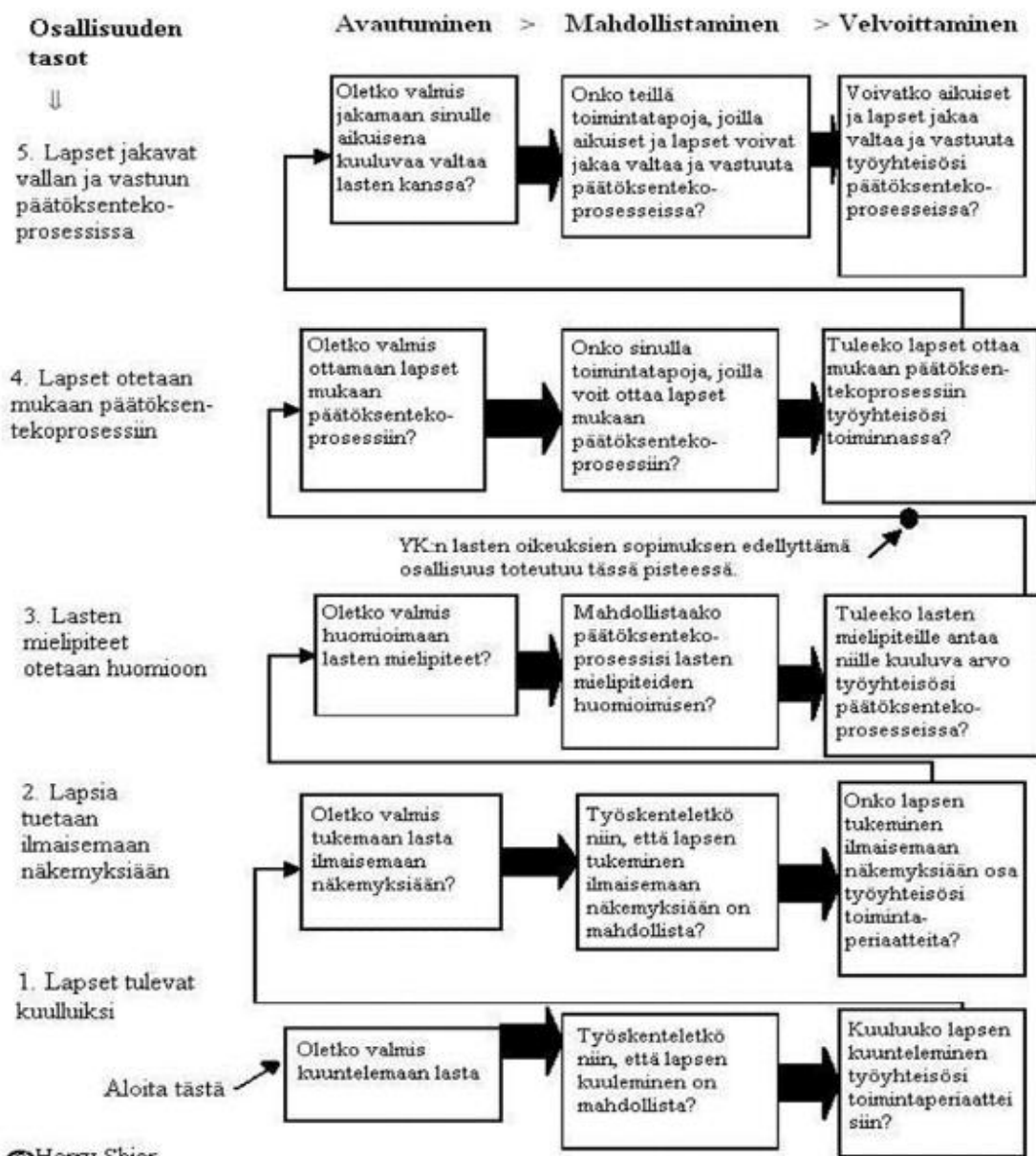
Polun kolmannella tasolla aikuinen on avoin ottamaan huomioon lasten mielipiteet ja aloitteet. Aikuisen ei kuitenkaan ole tarkoitus toimia lasten käskytettävänä tai vaihtaa suunnitelmansa suuntaa joka kerta, kun lapsi haluaa jotain muuta toimintaa. Mikäli aikuinen toimii jatkuvasti täysin lapsen mielen mukaan, voi se aiheuttaa lapsessa turvattomuuden tunnetta. Päiväkotiryhmissä on tietty määrä resursseja ja tämän vuoksi jokaisen lapsen toiveita ei voida mitenkään mahdollistaa. Resurssien puutteista huolimatta, aikuisen on otettava huomioon lasten mielipiteet ja valita perustellen, mitkä lasten ideat toteutetaan ryhmässä. Aikuislähtöinen toiminta on tietyissä tilanteissa perusteltua. Aikuisen tulee tällöin kertoa lapsille perustelut omalle toiminnalleen, jotta lapset voidaan saada sitoutumaan siihen. Aikuisen tulisi havainnoida lapsen sanallista ja sanatonta viestintää sekä lapselle ominaista toimintaa, jotta kasvattaja voi poimia lapsen näkemyksiä ja aloitteita toiminnan suunnitteluun. Shierin mukaan kolmannella askelmalla toteutuu lasten osallisuuden edellytykset, jotka ovat asetettu YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa. Toiminta on sopimuksenmukaista ja lapsen osallisuutta kunnioittavaa silloin, kun lasten mielipiteitä kuullaan ja huomioidaan heidän ikä- ja taitotasonsa mukaisesti. (Leinonen 2014, 22-24.)

Osallisuuden polun seuraavalla tasolla lapsi otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin. Lapselle annetaan valtaa päätöksenteossa, mutta aikuisen tehtävänä on kantaa vastuuta syntyvistä päätöksistä. Aikuinen ottaa lasten näkemykset huomioon aktiivisesti ja tukee lapsia esittämään omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Lasten kanssa rauhoitetaan pohtimaan ja keskustelemaan päätettävästä asiasta. Suunnitelmista keskustellaan demokraattisesti ja päätettävää asiaa voidaan kannattaa tai sitä voidaan vastustaa. Tavoitteena osallisuuden neljännellä tasolla on vastuunottaminen päätöksenteossa sekä sitoutuminen tehtyihin päätöksiin. Samalla lapsi oppii tärkeitä tunnetaitoja, kuten empatiakykyä. (Venninen ym. 2010, 11.)

Viidennellä tasolla lapset ja aikuiset jakavat vallan ja vastuun päätöksenteossa. Aikuisten on oltava valmiita luovuttamaan valtaansa lapsille, mutta samalla heidän on autettava lapsia vastuun kantamisessa. Lapselle annettavan vastuun tulee olla lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivaa, eikä lapsen tulisi joutua kantamaan vastuuta liian vaikeista päätöksistä. Tällä tasolla lasten ja aikuisten olisi hyvä yhdessä pohtia vallan ja vastuun jakautumista. Yhdessä voidaan miettiä tapoja, joilla lapset pääsisivät mukaan päätöksentekoon. Lasten kanssa voidaan myös keskustella, minkälaisiin asioihin he haluaisivat päätösvaltaa. Tulee muistaa, että lapset eivät välttämättä aina halua päättää itse. (Leinonen 2014, 24-25.)

Shier muistuttaa, että osallisuuden korkeammilta tasoilta voidaan myös laskeutua alemmille tasoille. Aikuisen tulee havainnoida lapsia ja oppia tuntemaan heitä, jotta hän voi jokaisen lapsen persoonallisuutta ja kehitystasoa mukailleen hyödyntää osallisuuden erilaisia tasoja. Shierin teoriaa ei ole alun perin suunnattu alle kouluikäisille lapsille, mutta sitä voidaan

hyödyntää tarkastellessa osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa vastuu toiminnasta on aina viimekädessä kasvattajalla. Toiminnan tulee olla lapsille turvallista ja pedagogisesti kehittäväää ja sen toteutuminen on kasvattajan vastuulla. Osallisuuden toteutumisen kannalta merkittävää on se, millä tavalla aikuinen käyttää valtaansa. Aikuisella on mahdollisuus toimia itsevaltiaan tavoin tai osallisuutta tukevasti. Osallisuutta tukeva kasvattaja keskustelee ja neuvottelee lasten kanssa sekä perustelee heille päätöksensä. (Venninen ym. 2010, 12.)

Kuvio 2: Osallisuuden polku (Shier 2001)

3 Osallisuuden mahdollisuudet ja haasteet varhaiskasvatuksessa

Viime vuosina lasten osallisuuden kehittämiseksi on tehty useita erilaisia tutkimuksia ja hankkeita (Kataja 2014; Venninen ym. 2010; Virkki 2015; Stenvall & Seppälä 2008). Aiempi tutkimus- ja kehittämistyö antaa tietoa osallisuuden nykytilasta varhaiskasvatuksessa ja ne toimivat myös pohjana omalle kehittämistyöllemme. Seuraavaksi esittelemme osallisuuden haasteita ja mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa aiemman teorian ja tutkimusten valossa.

3.1 Leikki osallisuuden mahdollistajana

Leikin kautta lapsi kohtaa ja käsittelee ympäröivää maailmaa jatkuvasti omassa ulottuvuudessaan. Lapsi on utelias ja luo leikkiä mieltään askarruttavista asioista. Leikkiin lapsi voi tuoda omia ideoitaan, havaintojaan ja kokemuksiaan sekä käsitellä niitä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 53-54.) Erityisesti omaehtoinen leikki on hyvin tärkeää lapsen henkiselle kehitykselle. Vapaanleikin kautta lapsi voi luoda ja kuvitella sekä oppia neuvottelutaitoja ja toisten ihmisten näkemysten ymmärtämistä. (Vehkalahti & Urho 2013, 9.) Lapset myös nauttivat, kun he saavat leikissä mahdollisuuden vaikuttaa tilanteisiin ja saada aikaan toimintaa. Leikkiä voisi sanoa ainoaksi tavaksi, jossa lapset pääsevät vapaasti vaikuttamaan ja käyttämään valtaa, kun muissa tilanteissa aikuisen rooli päätöksentekijänä on suuri. (Järvinen & Mikkola 2015, 46.)

Virkin (2015, 103) ja Vennisen ym. (2010, 60) tutkimusten mukaan lapsen osallisuus toteutuu parhaiten leikissä. Lapset kokevat, että heillä on päätösvaltaa sekä mahdollisuus toimia melko itsenäisesti leikeissä ulkona ja sisällä. Leikeissä lapset voivat mielestään valita leikin teeman sekä yleensä myös leikkikaverin. Aikuisen rooli on lasten mukaan pääsääntöisesti toimia leikin mahdollistajina. Lasten mukaan kasvattajat avustavat leikin rakentamisessa ja toimivat leikin valvojina, mutta osallistuvat harvemmin itse leikkiin. (Virkki 2015, 103-104.)

Kasvattajat ovat lasten kanssa yhtä mieltä siitä, että leikissä lapset saavat mahdollisuuden toteuttaa itseään. Leikkiessään lapset toimivat itsenäisesti, pareittain tai pienissä ryhmissä, kasvattajan ollessa leikin tukijana. Kasvattajat auttavat lapsia rakentamaan leikkiä sekä ideoimaan leikkiteemoja, mutta kunnioittavat lasten leikkiä, eivätkä mielellään puutu sen kulkuun. Kunnioitus liittyy kasvattajien näkemykseen siitä, että leikki on lasten maailma, jossa aikuinen toimii lasten ehdoilla. Kasvattajat pitävät tärkeänä myös lasten leikin havainnointia sekä palautteen antamista. Havainnoimalla lasta, saadaan tärkeää tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja mielenkiinnonkohteista. (Virkki 2015, 107-108, 113.)

Erityisesti vapaassa leikissä lapset saavat vaikuttaa omaan toimintaansa, ja sille onkin varattu aikaa päiväkodin arjessa. Leikkitaulujen käyttö on yleistynyt monissa päiväkodeissa

osallisuuspuheen myötä. Leikkitaulu on lasten ulottuvilla oleva kuvataulu, jossa on kuvat eri leikkimahdollisuuksista. Lapsi voi valita haluamansa leikin taulussa olevista vaihtoehdoista laittamalla oman nimen valitsemansa leikin kohdalle. Leikkitaulun tarkoituksena on visualisoida lapselle leikkimahdollisuudet ja auttaa leikin valinnassa. Lapsen osallisuuden nähdään lisääntyvän leikkitaulun avulla, kun hän saa itse valita leikkinsä. Toisaalta leikkitaulun on koettu rajoittavan lapsen itseilmaisua sekä lapsen mahdollisuutta kehittää leikkiä luovasti. Pahimmillaan aikuiset voivat käyttää leikkitaulua vallan välineenä, jolloin sen perimmäinen tarkoitus ei toteudu. Leikkitaulun toimivuus lasten osallisuuden tukemisessa onkin riippuvainen sen sisällöstä sekä käyttötavasta. Leikkitaulun tulisi olla ryhmän lasten tarpeita ja toiveita vastaava sekä muokattavissa niiden mukaan. (Venninen ym. 2010. ks. Leinonen 2014, 26-28.)

3.2 Pienryhmätoiminta osallisuuden mahdollistajana

Lasten sekä aikuisten myönteiset kokemukset pienryhmätoiminnasta ovat edesauttaneet sen juurtumista olennaiseksi osaksi päiväkotien toimintaa. Pienryhmätoiminta edistää lasten osallisuutta, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. (Järvinen & Mikkola 2015, 39.) Pienryhmätoiminta lisää rauhallisuutta päiväkodin arkeen ja sitä kautta sekä lasten että aikuisten hyvinvointi lisääntyy. Pienryhmässä lapsen on helpompi hallita omaa toimintaansa ja saada äänensä kuuluviin omana itsenään. Mitä pienempi ryhmä, sitä helpompi myös aikuisen on tukea yksittäisen lapsen oppimista lähikehityksen vyöhykkeellä. Aikuinen voi huomioida ja kohdata ryhmänsä lapsia oikeasti ja sitä kautta vastata heidän tarpeisiinsa yksilöllisemmin. (Mikkola & Niivalainen 2009, 31-32, 34.)

Pienryhmätyöskentelyllä voidaan myös tukea yhteisöllisyyden muodostumista päiväkotiryhmässä. Yhteisöllisyyden kokemuksen ja yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu, kun lapsi pääsee toimimaan osana ryhmää. Tämä vaatii kuitenkin aikuisen sitoutumista sekä pedagogista osaamista pienryhmän toimintaan. Jotta yhteisöllisyys ja osallisuus voi kehittyä, tulee pienryhmätoiminnan olla jatkuvaa. Laadukkaasta pienryhmätoiminnasta voi muodostua lasten ja aikuisten yhteinen juttu, jossa jokaisella lapsella on mahdollisuus tuoda omia kokemuksia ja ideoita yhteiseen käyttöön. Osallisuutta kokeakseen lapsen tulee tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi. (Leinonen 2014, 29.)

Myös Virkin (2015) sekä Vennisen ym. (2010) tutkimuksissa tuli esiin pienryhmätoiminnan tarve päiväkodin arjessa. Kasvattajat halusivat antaa lapsille enemmän henkilökohtaista aikaa, mutta suuressa ryhmässä lasten yksilöllinen huomioiminen on haastavaa ajan puutteen vuoksi. Monissa päiväkodeissa toimitaankin pienryhmissä, sillä silloin kasvattajat voivat huomioida lapset paremmin yksilöllisesti. Pienryhmässä lapsi voi saada helpommin äänensä kuuluviin ja sen myötä hänen aloitteisiinsa ja ideoihin voidaan vastata. Suuressa ryhmässä

etenkin hiljaisen ja aran lapsen mahdollisuudet vaikuttaa voivat jäädä vähäisiksi. Pienryhmässä aikuisellakin on enemmän mahdollisuuksia tukea ja kannustaa yksittäistä lasta ilmaisemaan mielipiteitään. Pienempi ryhmä tukee lasta myös sitoutumaan toimintaan sekä neuvottelemaan yhteisistä asioista. (Virkki 2015, 112; Venninen ym. 2010. ks. Leinonen 2014, 28-29.)

3.3 Lapsilähtöisyys toiminnan suunnittelussa

Osallisuuden toimintakulttuurissa tärkeää on arjen rakentaminen yhdessä lasten kanssa. Tämä edellyttää, että lapsella on mahdollisuuksia vaikuttaa, kertoa omia ideoita toimintaan sekä tehdä omia aloitteita. Lapset sitoutuvat paremmin toimintaan, johon he saavat itse vaikuttaa. Sitoutumisen kautta lapsille mahdollistuu todellinen oppiminen. Lapset oppivat valintojen tekemistä sekä heidän neuvottelutaidot kehittyvät. Kun toiminnan suunnittelu tapahtuu lapsilähtöisesti, voidaan varmistaa myös toiminnan mielekkyys lapselle. (Kataja 2014, 67.)

Kasvattajat pitävät lapsilähtöisyyttä tärkeänä suunnitellessaan toimintaa, ja he pyrkivätkin ottamaan lasten mielipiteet, toiveet sekä kyvyt huomioon suunnitelmissaan. Lähtökohtana toiminnalle kasvattajat pitävät lasten innostuneisuutta ja motivaatiota toimintaa kohtaan. Kasvattajat pitävät toiminnassa tärkeänä myös sen joustavuutta. He pyrkivät suunnittelemaan sellaista toimintaa, joka on muokattavissa lasten ehdotusten ja ideoiden mukaan. (Virkki 2015, 114.)

Lapsilähtöisenä toimintana päiväkodissa pidetään leikin ja leikkikaverin valintaa. Leikin lisäksi lapsella on muitakin mahdollisuuksia valintojen ja itsenäisten päätösten tekemiseen päiväkotipäivän aikana. Lapsilla on usein esimerkiksi mahdollisuus tehdä omia valintoja kasvattajien ohjaamien toimintojen ja ruokailuiden välissä. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi päiväunien jälkeinen aika, jolloin lapsi voi valita toiminnan ennen välipalan alkua. Myös aikuisten ohjaamat tuokiot sisältävä osallisuuden elementtejä. Kasvattajat vastaavat pääsääntöisesti toiminnan suunnittelusta, mutta lapsilla on joskus mahdollisuus vaikuttaa toiminnan kulkuun omilla ideoilla ja ehdotuksilla. (Virkki 2015, 104.) Lapsilähtöisyyttä pyritään toteuttamaan päiväkodeissa luomalla erilaisia toimintatapoja päiväkodin arkeen. Esimerkiksi Virkin (2015) tutkimukseen osallistuneessa päiväkodissa lapset saavat esimerkiksi itse suunnitella perjantaisin leikittävät leikit. Joustavuutta toimintaan voidaan lisätä myös antamalla lapsille enemmän leikki- tai ulkoilu-aikaa. (Virkki 2015, 104, 113-114.)

Stenvall ja Seppälä (2008) kritisoiivat tutkimuksessaan lapsilähtöisyys-käsitteen käyttöä osallisuuspuheessa, sillä yksilöllisyyden korostus, aikuisuudesta luopuminen tai vapaa kasvatusta eivät liity osallisuuteen. Heidän tutkimuksensa mukaan osallisuuden käsite yhdistetään usein lapsilähtöisyyteen, jolloin siitä unohtuu helposti sen yhteisöllinen luonne. Osallisuudessa ei

ole kyse lapsen tai aikuisen nostamisesta keskiöön, vaan heidän tasavertaisesta toimijuudesta, jossa kaikilla on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Osallisuuden voidaan siis ajatella muodostuvan aikuislähtöisestä ajattelusta yhdistettynä lapsilähtöisyyteen. (Stenvall & Seppälä 2008, 3-4, 37, 41.) Myös Turja (2010, 38) painottaa osallisuuden olevan yhteisöllistä. Osallisuus ei ole yksittäisten lasten toiveiden täyttämistä, vaan se on kaikkien ryhmän jäsenten kuuntelemista, huomioon ottamista sekä neuvottelua kaikkia tyydyttävään ratkaisuun pääsemiseksi.

3.4 Osallisuutta tukeva ympäristö ja ilmapiiri

Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja kiinnostuneita erilaisista asioista. Lasten päivät täyttyvät ihmettelystä, tutkimisesta sekä selitysten hakemisesta heitä kiinnostaviin kysymyksiin. Lapsilla on luontainen halu oppia uusia asioita sekä kerrata jo ennestään opittua. (Saarinen 2014, 15.) Lapsen osallisuuden toteutumista tukee leikki- ja toimintaympäristön rakentaminen lasten aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta tukevaksi. Toimintaympäristön tulisi olla monipuolinen ja lasta innostava. Päiväkodin tilojen tulisi tarjota lapselle mahdollisuuksia luoda jotain uutta lapselle ominaisin tavoin, eli leikkien, liikkuen, tutkien ja taiteillen. (Kataja 2014, 77.) Toimiessaan itselle mielekkäällä tavalla lapsi voi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan, mikä puolestaan vahvistaa hänen osallistumismahdollisuuksiaan, hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään. (Heikka ym. 2009, 15.) Luovaan ilmaisuun ja leikkiin innostava esteettinen oppimisympäristö tukee lasta myös omien tunteiden, ajatusten ja kokemusten käsittelyssä (Ruokonen & Rusanen 2009, 10-12).

Lasten osallisuutta suunnittelussa ja päätöksenteossa helpottaa, mikäli heillä on tietoa tarjolla olevista mahdollisuuksista. Ilman riittävää tietoa lasten on vaikea tehdä päätöksiä. (Piironen 2007 ks. Turja 2011, 51.) Päiväkodin tilojen ja välineiden käyttö on usein rajallista lapsille. Lapsilla ei ole pääsyä kaikkiin tiloihin ja välineet ja materiaalit ovat usein lasten ulottumattomissa esimerkiksi piilossa kaapeissa. Lapset eivät aina välttämättä edes tiedä kaappien sisällöstä. (Turja 2011, 51.) Lasten käytössä olevat välineet ja materiaalit vaikuttavat heidän mahdollisuuksiin ilmaista itseään luovasti (Pääjoki 2016, 116). Jotta lapsi voi oma-aloitteisesti luoda jotain uutta, tulisi tarvittavien välineiden olla lapsen saatavilla. Ympäristön tulisi rakentua lasten ja aikuisten yhteistyöllä ja sitä tulisi muokata lasten kiinnostuksen sekä yhteisen toiminnan myötä. Ympäristön tulisi antaa lapselle myös mahdollisuus omaan tilaan, leikki- rauhaan ja yksin olemiseen. (Kataja 2014, 77; Hohmann, Banet & Weikart 1992, 10.)

Valintojen tekeminen ja päätöksentekoon osallistuminen vaativat lapselta keinoja itsensä ilmaisuun (Saari & Pulkinen 2009, 6). Puhe on yleisin tapa ilmaista ja vastaanottaa viestejä, ja sitä tukee sanaton viestintä kuten ilmeet ja eleet. Jos sanat ja eleet eivät riitä luontevaan ja ymmärrettävään vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa, voidaan tarvita muita

kommunikointia helpottavia keinoja. Kommunikointia tukevien keinojen avulla lapsi voi tehdä itsensä ymmärretyksi sekä hahmottaa paremmin ympäristöä ja muiden ihmisten viestejä. (Adenius-Jokivuori 2004, 206.)

Kuvien käyttö on yksi varhaiskasvatuksessa käytetty keino tukea ja korvata sanallista kommunikointia. Kuvia voidaan käyttää apuna lähestulkoon kaikissa päivän tilanteissa ja toiminnoissa varhaiskasvatuksessa. Päiväkodin arjessa suurin osa kuvista liittyy toimintaympäristön jäsentämiseen ja arjen strukturointiin. Kuvat selkeyttävät lapselle aikaa, paikkaa, toimintaa ja henkilöitä. Jo pienikin lapsi tunnistaa kuvia ja ymmärtää niiden merkityksiä. Usein myös lapset, joilla on puheen tuottamisen tai ymmärtämisen pulmia, hahmottavat hyvin visuaalisia viestejä. (Saari & Pulkkinen 2009, 6-8; Koivunen 2009.) Kuvien avulla omia ajatuksia voi tuoda esiin samaan tapaan kuin sanoillakin. Niiden avulla voidaan ilmaista tarpeita, keskustella, tehdä valintoja ja kertoa mielipiteitä. (Kuvat kommunikoinnissa 2014.) Kuvien käyttö mahdollistaa lasten aktiivisen vuorovaikutuksen, sillä kuvien avulla lapsi voi ilmaista tunteitaan, jakaa kokemuksiaan toisten kanssa ja kommentoida tapahtumia. Kuvat motivoivat lasta puheen tuottamisessa sekä edistävät kielen ja sosiaalisten taitojen kehitystä. (Saari & Pulkkinen 2009, 6-8.) Onnistunut vuorovaikutus toisten kanssa tukee lapsen kokemusta osallisuudesta ja yhteisöön kuulumisesta (Hodgdon 2006 Ks. Hepola & Vaaraniemi 2012, 10).

Osallisuutta tukevan ympäristön lisäksi myös päiväkotiryhmän ilmapiirillä on vaikutusta osallisuuden toteutumisen kannalta. Virkin (2015) tekemän tutkimuksen mukaan kasvattajien rooli ja panostus osallisuudelle suotuisan ilmapiirin luomisessa on tärkeä. Kasvattajien tehtävänä on luoda ilmapiiri, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä sekä mahdollisuutta toimia itsenäisesti. Hyvällä kasvattajalla on herkkyyttä kuulla ja aistia lasten erilaisia tarpeita ja toiveita. (Virkki 2015, 113-114.) Kuuntelemisen lisäksi on tärkeää, että aikuinen innostuu lasten ajatuksista sekä haluaa ideoiden toteutuvan. Osallisuutta tukevan kasvattajan on pystyttävä rohkeasti heittäytymään hetkiin ja niiden tuomiin mahdollisuuksiin, sekä päästää irti halustaan hallita tilannetta tiukasti. (Kataja 2014, 77.)

Lasten kokemukset osallisuudesta syntyvät heidän mahdollisuuksistaan tehdä päätöksiä ja valintoja sekä heidän kokemuksistaan päätöksentekijöinä. Myös tietoisuus valinnanmahdollisuuksista edistää lasten osallisuuden kokemuksia. Lapset toivovat päiväkodin ilmapiiriltä kiireettömyyttä, joustavuutta, valinnan mahdollisuuksia ja vapaaehtoisuutta. Lapset haluavat toimia omassa tahdissaan, omien yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. He kaipaavat päiväkodin toimintaan vaihtelevuutta, mielekkyyttä ja tilaa omille valinnoilleen. Lasten osallisuuden kokemisessa on siis pitkälti kyse kasvattajan halusta antaa lapsille mahdollisuuksia sekä itsenäiseen että yhteiseen päätöksentekoon. (Virkki 2015, 105-106.)

3.5 Ajan ja resurssien puute esteenä osallisuuden toteutumiselle

Yhtenä haasteena osallisuuden toteutumiselle varhaiskasvatuksessa kasvattajat näkevät ajan- ja resurssien puutteen. Lasten mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun koetaan haastavaksi, jopa mahdottomaksi. Esimerkiksi suuret ryhmäkoot luovat haasteita yksittäisen lapsen kuulemiselle. (Turja 2010, 31.)

Stenvallin ja Seppälän (2008) tekemän tutkimuksen mukaan osallisuus varhaiskasvatuksessa toteutuu silloin, kun puitteet niin sallivat. Vaikka kasvattajilla olisi halua toteuttaa osallisuutta, joudutaan siitä tinkimään olemassa olevien resurssien vähyyden vuoksi. Näin kokevat myös Virkin (2015, 112) tutkimukseen osallistuneet kasvattajat, jotka kertoivat, että suuressa ryhmässä toimittaessa yksittäisen lapsen huomioimiseen ei jää riittävästi aikaa. Myös Vennisen ym. (2010, 31-32) tutkimukseen osallistuneista kasvattajista lähes jokainen koki ryhmän lapsimäärän ja henkilöstönmäärän olevan haittana lasten kuulemiselle. Lisäksi haasteita tuo usein vaihtuva henkilökunta, kiire sekä tarkka aikataulutus.

Hallitakseen suuria lapsiryhmiä kasvattajan on usein otettava järjestyksen ylläpitäjän rooli. Halu ylläpitää hallintaa ja järjestystä liittyy kasvattajan ammatilliseen vastuuseen lapsiryhmästä. Säännöillä ja lasten toiminnan kontrolloinnilla pyritään varmistamaan turvallisuus päiväkotiympäristössä sekä ennaltaehkäisemään häiriötilanteita. Toisaalta säännöillä ja rajoituksilla kasvattajat haluavat välttää kaaosta ja luoda itselleen mielekkään työympäristön säilyttämällä tilanteen mahdollisimman rauhallisena. (Puroila 2002, 89, 163.)

Kasvattajat tekevät tarkkoja päivä- ja viikkosuunnitelmia selkeyttääkseen ja raamittaakseen toimintaa. Tarkkojen suunnitelmien avulla kasvattajien on helpompi hallita ja kontrolloida tilanteita. Toiminnan suunnittelu ilman lasten osallistumista tuntuu kasvattajista myös helpommalta. (Virkki 2015, 115.) Aikuisten suunnittelemaa, tuokiokeskeistä viikkosuunnittelua perustellaan usein myös Varhaiskasvatussuunnitelman asettamilla vaatimuksilla, kuten eri orientatioiden toteutumisella (Kataja 2014, 58, 69). Kasvattajat kokevat toiminnan ennakoitavuuden ja toistuvuuden tärkeänä myös lapsille (Virkki 2015, 115).

Virkin (2015, 115), Puroilan (2002, 163) ja Vennisen ym. (Ks. Kataja 2014, 69.) tutkimusten mukaan tarkoin suunniteltu päiväohjelma ja päivittäiset rutiinit asettavat kuitenkin haasteita lasten osallisuuden toteutumiselle. Aikuisten tarkat ja joustamattomat suunnitelmat voivat määrittää niin vahvasti päiväkodin toimintaa, ettei lapsen omille aloitteille tai valinnoille jää tilaa. Kasvattajien tulisi pohtia, ketä varten ja millä perusteilla toimintaa suunnitellaan. Tehdäänkö suunnitelmat lapsia varten, vai aikuisten kontrollin ja hallinnan tarpeen vuoksi? (Kataja 2014, 68-69.)

Toimintatapoja ja rutiineja tulee uudistaa, jotta lapset voidaan ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun. Tarkoin suunniteltuihin päiväjärjestyksiin on löydettävä tilaa, jotta aikuisilla olisi aikaa kohdata aidosti lapsi sekä lapsen aloitteet ja ehdotukset. Vakaa ja joustava päivärhythmi antaa tilaa aikuisten ja lasten välisten yhteyksien syntymiselle suunnitelluissa sekä spontaaneissa tilanteissa. (Järvinen & Mikkola 2015, 17-18.)

3.6 Kasvattajien arvojen ja asenteiden vaikutus osallisuuden toteutumiseen

Päivät varhaiskasvatuksessa ovat täynnä lasten aloitteita, ideoita, kiinnostuksen kohteita ja lapsille merkityksellisiä asioita. Turhan usein kasvattajat kuitenkin ohittavat lapsen aloitteen, miettimättä miksi lapsen aloitetta ei voisi mahdollistaa tai mitä kasvattajana voisi tehdä sen mahdollistamiseksi (Shier 2001, 116). Osallisuuden pedagogiikassa vaikeinta onkin oppia aikuisena näkemään päiväkodin päivittäisissä tilanteissa kaikki ne mahtavat mahdollisuudet oppimisen, kokemisen ja yhdessä olon hetket, joihin voitaisiin tarttua. (Kataja 2014, 58.)

Kasvattajan tulisi tarkastella tiedostaen omia arvojaan, asenteitaan ja vallankäyttöään, sekä tiedostaa niiden vaikutus kasvatustyöhönsä. Osallisuutta arvostavalla kasvattajalla on halu toteuttaa asioita eritavoin kuin ennen, sekä halua kehittyä työssään jatkuvasti. (Kataja 2014, 77.) Osallisuuden pedagogiikkaa toteuttaakseen, kasvattajan ja kasvatusyhteisön on nähtävä se arvona omassa työssään, eikä vain satunnaisesti käytettävänä työvälineenä. Mikäli kasvattajat näkevät lasten osallisuuden vain työvälineenä, käytetään sitä silloin pelkästään ylimääräisenä menetelmänä puitteiden ja resurssien niin salliessa. Kasvattajan arvojen kautta lapsen osallisuuden on puolestaan mahdollista tulla osaksi jokapäiväistä toimintakulttuuria päiväkodissa. (Stenvall & Seppälä, 2008 Ks. Kataja 2014, 58.)

Venninen ym. (2010) kuvailee lapsen osallisuuden kulmakiviä aikuisen toiminnassa, joiden mukaan aikuisella tulisi olla sisäinen kiinnostus lasten osallisuuden mahdollisuuksien kehittämiseksi ja halu hankkia tietoa lasten osallisuudesta. Osallisuuden pedagogiikkaa toteuttavan kasvattajalla on halu päästä sisälle lapsen maailmaan, keräämällä dokumentoiden tietoa lapsesta erilaisia tapoja käyttäen, kuten kuunnellen ja havainnoiden. Näitä lapsista saatuja tietoja kasvattajan tulisi hyödyntää yhteisen toiminnan pohjaksi. Kasvattajan tulee luoda osallisuutta tukeva ympäristö ja ilmapiiri sekä kehittää osallisuutta tukevia toimintatapoja omaan työhönsä. Oman työn rohkea reflektointi, uskallus kokeilla uusia toimintatapoja sekä vanhojen toimintatapojen päivittäminen ja kehittäminen, ovat tapoja päästä kohti sellaista varhaiskasvatusta, jossa lapsen oikeus osallisuuteen toteutuu. (Venninen ym. 2010, 62.)

4 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Varhaiskasvatuksen opinnoista sekä päiväkotityöstä saatujen kokemustemme mukaan lasten osallisuudessa on kehitettävää monien päiväkotien toiminnassa. Mielestämme lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, ja heidän mielipiteitänsä tulisi ottaa enemmän huomioon päiväkodin arjessa. Olemme Shierin (2001, 116) kanssa samaa mieltä siitä, että kasvattajat ohittavat ja kieltävät turhan usein lasten aloitteita. Lasten osallisuudesta on ollut myös paljon puhetta viime aikoina, sillä se on tärkeä arvo uudessa vuonna 2016 julkaistussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30). Aiheen ajankohtaisuus innostikin meitä syventymään siihen entisestään.

Syksyllä 2016 lähdimme etsimään päiväkotia, jossa voisimme toteuttaa opinnäytetyömme ja löysimme sen Riihimäeltä. Kyseisessä päiväkodissa lasten osallisuuden kehittämiseen on pyritty kiinnittämään huomiota aikaisemminkin, joten he olivat kiinnostuneita tekemään yhteistyötä kanssamme. Keskusteluissa päiväkodin johtajan ja kasvattajien kanssa tuli esiin tarve työvälineelle, jota voisi käyttää lasten osallisuuden mahdollistamisessa. Myös esimerkiksi Stenvallin & Seppälän (2008, 39) tutkimuksen mukaan uusia työmenetelmiä ja toimintatapoja tulisi kehittää, jotta lapsen osallisuus voisi tulla osaksi varhaiskasvatusta. Näin opinnäytetyömme aiheeksi tarkentui lapsen osallisuutta tukevan työvälineen kehittäminen. Halusimme luoda lapsille mahdollisuuden kokea osallisuutta sekä kasvattajille konkreettisen työvälineen sen mahdollistamiseksi.

Kehittelemämme työvälineen nimeksi muodostui jo työn alkuvaiheessa Lasten oma laatikko. Lasten oman laatikon tarkoitus on tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta toiminnan suunnittelussa. Tavoitteenamme on luoda sellainen työväline, jota voidaan hyödyntää ja soveltaa yhteistyöpäiväkodin lisäksi myös muissa ryhmissä sekä päiväkodeissa. Tavoitteenamme on syventää myös omaa tietämystämme osallisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Opinnäytetyömme on muodoltaan toiminnallinen ja sen tavoitteena on tukea lapsen osallisuutta päiväkodin toiminnan suunnittelussa. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämiseen liittyvä työ, jonka tuotos voi olla esimerkiksi perehdyttämisopas, kirja, cd, portfolio, kotisivut tai muu tuotos. Opinnäytetyö, joka on muodoltaan toiminnallinen, tavoittelee ammatillisen kentän ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.)

5 Tutkimuskysymykset ja hypoteesi

Työmme tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää lasten osallisuutta sekä kehittää konkreettinen työväline sen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Lisäksi haluamme selvittää, miten kehittämämme Lasten oma laatikko toimii käytännössä ja miten sen avulla voidaan tukea lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa.

Opinnäytetyömme päätehtävänä on:

- Lasten osallisuutta päiväkodin toiminnan suunnittelussa tukevan työvälineen kehittäminen

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä ovat:

- Miten Lasten oma laatikko toimii käytännössä?
- Miten Lasten oman laatikon avulla voidaan tukea lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa?

Oletuksenamme oli, että valmis laatikko ja sen sisältämät kuvat tukevat lasten osallisuutta päiväkodin toiminnan suunnittelussa. Uskoimme, että kuvien avulla voidaan tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta, jolloin lapset voidaan ottaa paremmin mukaan suunnittelemaan päiväkodin toimintaa. Kuvat auttavat lapsia ilmaisemaan, mitä he haluavat päiväkotipäivän aikana tehdä sekä aikuisia kuulemaan lasta. Uskomme, että Lasten oman laatikon avulla myös kasvattajat voidaan haastaa heittäytymään lasten ideoille. Kun lapset pääsevät suunnittelemaan toimintaa, voi päiväkotiin tulla uusia, mielenkiintoisia ja lapsia aidosti motivoivia tapoja tutkia maailmaa ja oppia uutta.

Halusimme ottaa lapset mukaan Lasten oman laatikon luomiseen, sillä uskoimme sen motivoivan lapsia laatikon käyttöön jatkossa. Halusimme, että lapset pääsevät itse vaikuttamaan laatikon sisältöön ja ulkonäköön, jotta sen käyttö olisi heille mielekästä. Valitsimme toteutustavaksi valokuvaamisen, sillä koimme sen olevan paras vaihtoehto selkeiden ja juuri kyseisen päiväkodin välineistä kertovien kuvien tuottamiseen. Ajattelimme, että valokuvaus olisi myös menetelmänä lapsia innostava ja motivoiva. Videoimalla suunnitteluhetken pyrimme löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

6 Lasten oma laatikko osallisuuden työvälineenä

Lasten oma laatikko (Kuva 3 ja 4) sisältää kuvakortit erilaisista toiminnoista sekä toimintoihin liittyvistä välineistä ja materiaaleista. Laatikosta löytyy myös kuvat päiväkodin eri tiloista

sekä retkipaikoista. Tekemässämme laatikossa on 115 kuvaa toimintoihin liittyvistä välineistä ja materiaaleista sekä 29 kuvaa päiväkodin tiloista ja retkipaikoista. Kuvat on jaettu laatikkoon teemoittain eri toimintojen perusteella. Toimintoja ovat kuvataide, liikunta, draama ja musiikki. Kuvataidekorteissa on kuvia esimerkiksi pensseleistä, maaleista, värikynistä ja muista kuvataiteeseen liittyvistä välineistä. Liikuntakorteissa on kuvia liikuntavälineistä, draamakorteissa käsinukeista sekä roolivaatteista ja musiikkikorteissa soittimista. Kuvat välineistä ovat kooltaan 10 cm x 10 cm ja kuvat tiloista ovat kooltaan 30 cm x 20 cm. Kuvien lisäksi laatikko sisältää muuta oheismateriaalia, joka on suunniteltu tukemaan laatikon käyttöä. Valkoiset merkit, eli "pisteet", toimivat suunnittelutilanteessa lasten tekemän valinnan merkinä. Värikorttien avulla lapsi voi puolestaan ilmaista niitä värejä, joita hän haluaa käyttää esimerkiksi silloin, jos toiminnaksi on valikoitunut kuvataide. Laatikosta löytyy myös tussi sekä valkoinen A4-kokoinen suunnittelualusta, johon voidaan kirjata ylös sellaisia asioita, joita ei kuvista löydy. Itse laatikko on puinen kannellinen laatikko, jonka sisällä on kuusi lokeroa kuvakorteille ja oheismateriaalille varattuna.

Kuva 1: Lasten oman laatikon ulkoasu

Kuva 2: Lasten oman laatikon sisältö

Kuvakorttien teemoiksi valitsimme jo suunnitteluvaiheessa kuvataiteet, liikunnan, draaman ja musiikin, koska nämä osa-alueet ovat lapsille ominaisia tapoja toimia sekä kokea maailmaa (Heikka ym. 2009, 15). Vaikka olimme määritelleet teemat laatikkoon etukäteen, on tarkoitus, että Lasten oman laatikon työstämistä voidaan jatkaa ryhmässä projektimme jälkeen. Laatikkoon voidaan lisätä uusia kuvia ja teemoja, mikäli ryhmä kokee sen tarpeelliseksi.

Lasten oma laatikko on suunniteltu mahdollistamaan lasten osallisuus nimenomaan toiminnan suunnittelussa. Laatikko voidaan ottaa esiin, kun halutaan selvittää lasten toiveita toiminnalle. Kuvien avulla on tarkoitus keskustella lasten kanssa siitä, mitä he haluaisivat tehdä esimerkiksi seuraavana päivänä. Lapset saavat valita kuvista mitä he haluavat tehdä, mitä välineitä he haluavat käyttää ja missä he haluavat toimia. Tilojen ja paikkojen kuvat toimivat suunnittelualustana, johon valitut kuvat toiminnasta ja välineistä asetetaan sinitaralla. Suunnitelman valmistuttua käydään se vielä läpi lasten kanssa. Valmiin suunnitelman voi laittaa esimerkiksi seinälle.

Lasten oman laatikon käyttötapa on helposti sovellettavissa erilaisiin tilanteisiin. Sitä voi käyttää esimerkiksi koko ryhmän tai pienryhmän toiminnan suunnitteluun. Halutessaan sitä voi käyttää myös yksittäisen lapsen kanssa. Ajatuksenamme on, että lasten oma laatikko toimisi parhaiten pienryhmätilanteissa. Pienryhmässä on vähemmän lapsia, jolloin laatikon käyttö on helpompaa kuin koko ryhmän kanssa. Suunniteltaessa toimintaa Lasten oman laatikon avulla, olisi mielestämme tärkeää valita rauhallinen paikka, johon voidaan asettua tutkimaan laatikon sisältöä ilman häiriötekijöitä. Mikäli laatikkoa käytetään useamman lapsen

kanssa yhtä aikaa, esimerkiksi pienryhmässä, on tärkeää, että jokainen lapsi saa osallistua suunnitteluun. Jokaiselle lapselle on annettava mahdollisuus kertoa kuvien avulla omia ideoitaan ja toiveitaan. Kunkin lapsen toiveista pyritään muodostamaan kokonaisuus, johon kaikki lapset ovat tyytyväisiä. Teimme Lasten omaa laatikkoa varten kuvalliset käyttöohjeet helpottamaan laatikon käyttöönottoa päiväkodissa (liite 1). Ohjeita voi soveltaa ryhmän ja lasten tarpeiden mukaan.

7 Lasten oma laatikko -prosessi

Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja se toteutettiin yhteistyössä erään riihimäkeläisen päiväkodin kanssa. Toteutimme työn toiminnallisen osuuden yhteistyöpäiväkodin ryhmässä, jossa on 2-5-vuotiaita lapsia. Tästä ryhmästä projektiin osallistui pienryhmä, jossa oli seitsemän 5-vuotiasta lasta. Kokosimme Lasten oman laatikon osallisuus-teemamme mukaisesti yhdessä lasten kanssa. Pohdimme lasten kanssa mitä välineitä päiväkodista löytyy ja lapset saivat ottaa niistä kuvia kameralla. Lasten ottamat kuvat laminoitiin ja niistä muodostui Lasten oma laatikko. Lapset saivat osallistua myös laatikon koristeluun.

Kun laatikko oli valmis, testasimme sen toimivuutta pienryhmän kanssa. Järjestimme hetken, jossa lapset pääsivät suunnittelemaan toimintaa Lasten oman laatikon avulla ja kuvasimme sen videokameralla. Seuraavana päivänä toteutimme lasten kanssa heidän suunnitteleman toiminnan. Seuraavissa alaluvuissa kuvaamme tarkemmin Lasten oman laatikon luomisprosessia.

7.1 Suunnittelu

Opinnäytetyöprosessimme alkuvaiheessa kävimme tapaamassa yhteistyöpäiväkotimme johtajaa ja kerroimme hänelle kiinnostuksestamme osallisuutta käsittelevän opinnäytetyön tekemisestä yhteistyössä heidän kanssa. Päiväkodissa oltiin kiinnostuneita aiheesta ja yhteistyöstä. Keskusteluissa päiväkodin johtajan ja muiden kasvattajien kanssa nousi esiin tarve työvälineelle, jonka avulla voidaan tukea lasten osallisuutta. Niinpä opinnäytetyömme aiheeksi tuli osallisuutta tukevan työvälineen kehittäminen yhteistyöpäiväkodillemme.

Kehittämistyömme perustaksi etsimme tietoa lasten osallisuudesta ja sen toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksista selvisi, että lasten osallisuuden toteutumisessa päiväkodissa on kehitettävää ja sen tukemiseen tarvittaisiin uusia työvälineitä varhaiskasvatuksen kentälle. (Venninen ym. 2010,33; Stenvall & Seppälä 2008,30; Virkki 2015, 145). Tärkein innoittaja suunnitteluprosessimme aikana oli Päivi Virkin vuonna 2015 tekemä väitöskirja ”*Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä*” sekä Iina Kettusen vuonna 2016 *Talentia*-lehdessä

julkaistu artikkeli ”*Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa*”, joka perustuu Virkin (2015) väitöskirjaan. Virkin mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi lisätä lasten osallisuutta nimenomaan päiväkodin toiminnan suunnittelussa (Kettunen 2016, 13).

Aloimme pohtimaan, millä tavalla lapset voitaisiin saada paremmin mukaan päiväkodin toiminnan suunnitteluun. Keskustelimme asiasta yhteistyöpäiväkotimme kasvattajien kanssa ja heidän näkemyksensä mukaan lasten mielipiteitä ja ajatuksia toiminnasta haluttaisiin kuulla, mutta niitä kysyttäessä lasten on vaikea antaa vastauksia. Tästä meille heräsi ajatus, että päiväkotiin tarvittaisiin työväline, jonka avulla lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta voitaisiin parantaa.

Aiempien tutkimusten, kasvattajien kanssa käytyjen keskustelujen sekä omien kokemustemme perusteella aloimme suunnittelemaan tarpeeseen vastaavaa työvälinettä. Lähtökohdiana oli, että suunnittelemamme työväline olisi mahdollisimman kustannustehokas ja sen ideaa voisi hyödyntää myös muissa ryhmissä ja päiväkodeissa. Visionamme oli, että työväline on muodoltaan puinen laatikko, joka sisältää lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta tukevaa materiaalia. Jo tässä vaiheessa kutsuimme työvälinettä Lasten omaksi laatikoksi.

Kuvien käyttö päiväkodissa on yleistä, sillä kuten Saari & Pulkkinen (2009, 6-8) toteavat, ne helpottavat ymmärtämistä, hahmottamista sekä ilmaisua. Päätimmekin, että tuotamme yhteistyöpäiväkotimme kuvakortit päiväkodin välineistä, materiaaleista ja tiloista, jotta lasten olisi niiden avulla helpompi kertoa mitä he haluavat päiväkodissa tehdä. Jaoimme kuvat neljään teemaan joita olivat kuvataide, liikunta, draama ja musiikki. Lasten leikkejä kuvaavia kortteja emme lähteneet tällä kertaa tuottamaan, sillä tutkimusten mukaan lapset saavat vaikuttaa jo melko paljon omaan leikkiinsä, ja sitä varten onkin kehitelty jo erilaisia toimivia menetelmiä, kuten leikkitalu.

Kuvakorttien toteutustavaksi valitsimme valokuvaamisen, sillä koimme sen olevan paras vaihtoehto selkeiden ja juuri kyseisen päiväkodin välineistä kertovien kuvien tuottamiseen. Lisäksi ajattelimme, että valokuvaus olisi myös menetelmänä lapsia innostava ja motivoiva. Valokuvien ottaminen oikealla kameralla voi olla monille lapsille uutta, sillä kuten Setälä (2012, 21-22) on havainnoinut, lasten mahdollisuudet oikean kameran käyttöön ovat usein vähäisiä. Syynä tähän on saattanut olla valokuvaukseen käytettävien välineiden arvokkuus sekä vieraalta pidetty ajatus lapsesta valokuvaajana, sillä usein lapsi on kuvauskohteena.

Vastasimme itse Lasten oman laatikon suunnittelusta ja kehittelystä. Toteutukseen halusimme kuitenkin ottaa osallisuus-teemamme mukaisesti yhteistyöpäiväkodin lapset mukaan. Halusimme, että lapset saavat vaikuttaa laatikon sisältöön sekä ulkonäköön, sillä he ovat laa-

tikon tulevia käyttäjiä. Halusimme innostaa lapsia päiväkodin välineiden ja materiaalien valokuvaamiseen luovia menetelmiä ja leikkiä hyödyntäen, sillä tiedostamme lapsen luonnollisen tarpeen olla luova, ja leikin kautta luovuus saa toteutuakseen vapaat kädet (Vehkalahti & Urho 2013, 21). Yhdistämällä kuvaamisen lapselle ominaiseen toimintaan, ajattelimme lasten myös sitoutuvan siihen paremmin (Gyekye & Nikkilä 2013, 21). Seuraavissa alaluvuissa kerromme Lasten oma laatikko-prosessin vaiheista, jotka toteutimme yhdessä lasten kanssa. Jokaisella tapaamiskerralla oli mukana yksi ryhmän kasvattajista seuraamassa toimintaamme.

7.2 Tutustuminen

Pidimme lapsille tutustumishetken yhteisen projektin aluksi joulukuussa 2016. Tavoitteenamme tutustumishetkellä oli esitellä itsemme lapsille sekä tutustua heihin. Halusimme myös avata lapsille suunnitelmiamme ja kysyä heidän halukkuuttaan lähteä mukaan yhteistyöhön.

Aloitimme hetken nimikierroksella, jossa mukana ollut pehmolelutonttu kiersi lapselta toiselle, lapsen sanoessaan oman nimensä vuorollaan. Nimikierroksen jälkeen kerroimme lapsille suunnitelmistamme ja kysyimme haluavatko lapset alkaa työstämään Lasten omaa laatikkoa kanssamme. Käytimme suunnitelman havainnollistamisessa kuvia, jotta lapsille tulisi selkeämpi käsitys siitä, mitä alamme tehdä.

Lapset näyttivät alusta asti innostuksensa ja olivat halukkaita lähtemään yhteistyöhön kanssamme. Innokkaan vastaanoton jälkeen aloimme harjoitella digikameran käyttöä. Aluksi sovimme yhdessä lasten kanssa sääntöjä kameran käyttöön liittyen. Sovimme muun muassa, että kameraa tulee käsitellä varovaisesti, sillä se on helposti särkyvä esine. Sovimme myös, että annamme jokaiselle lapselle kuvausrauhan kuvaushetkellä.

Jokainen lapsi sai vuorotellen hakea kaksi mieleistensä esinettä huoneesta ja kuvata ne digikameralla. Katsoimme lasten ottamat kuvat yhdessä digikameran ruudulta. Lupasimme lapsille, että tulostamme lasten ottamat kuvat ja tuomme ne seuraavalla tapaamiskerralla lasten nähtäväksi.

Mielestämme tutustumiskäynti oli onnistunut ja oli hienoa nähdä lasten innostus projektiamme kohtaan. Saavutimme tutustumiskäynnille asettamamme tavoitteet mielestämme hyvin ja saimme luotua hyvän pohjan yhteistyölle lasten kanssa. Halusimme tiedottaa myös lasten vanhempia tulevasta yhteistyöstä ja jätimme päiväkodin ilmoitustaululle tiedotteen, jossa kerroimme suunnitelmistamme (liite 2).

7.3 Soittimien kuvaaminen

Ensimmäisellä kuvauskerralla kuvasimme päiväkodin soittimia. Kuvaustilanteeseen osallistui neljä 5-vuotiasta lasta, joista kaksi ei ollut ensimmäisellä tutustumiskerralla mukana.

Aloitimme toiminnan näyttämällä lapsille edellisellä kerralla otettuja kuvia. Palautimme mieleemme myös edellisellä kerralla sovittuja sääntöjä kameran käytöstä. Tämän jälkeen kerroimme lapsille, että tällä kerralla tarkoituksena on kuvata soittimia.

Aloitimme kuvaustilanteen keräämällä lasten kanssa soittimet lattialle maton päälle. Tämän jälkeen lapset saivat vuorotellen valita yhden soittimen, ja tuoda sen mustalle tai valkoiselle kuvausalustalle kuvattavaksi. Soittimia oli päiväkodissa runsaasti ja huomasimme, että jossain vaiheessa lapset eivät enää malttaneet odottaa omaa kuvausvuoroaan. Lattialla olevat soittimet kiinnostivat lapsia ja ne häiritsivät heidän keskittymistään silloin, kun oli kaverin vuoro kuvata. Kaikkia soittimia ei olisi siis kannattanut ottaa samaan aikaan esille ja lasten saataville. Jotta tilanne olisi pysynyt rauhallisempana, olisivat lapset kaivanneet myös tekemistä odotellessaan omaa kuvausvuoroa.

Huomattuamme lasten mielenkiinnon soittamista kohtaan, kysyimme lapsilta haluaisivatko he lopuksi soittaa ja laulaa jonkin laulun yhdessä. Lapset halusivat laulaa kaksi laulua, joita he saivat säestää valitsemillaan soittimilla. Tuokio sujui mielestämme kuitenkin hyvin ja saimme kuvat otettua. Lapset olivat innostuneita kuvaamisesta, vaikka odottaminen oli joissain hetkissä haastavaa. Seuraavalle kerralle kehitimme toimintaamme vielä lapsilähtöisemmäksi, sillä Katajan (2014, 67) mukaan lapsilähtöisellä toiminnalla voidaan varmistaa toiminnan mielekkyys lapsille.

7.4 Liikuntavälineiden kuvaaminen

Toisella kuvauskerralla kuvasimme päiväkodin liikuntavälineitä ja mukana oli viisi lasta, jotka olivat kaikki kuvanneet aikaisemminkin. Kävimme silti pikaisesti läpi kameran käytön säännöt, jotka lapset jo hyvin tiesivätkin. Yhteisten sääntöjen kertaamisesta tuli projektin aikana yhteinen tapamme, jolla aloitimme kuvaushetken. Toisto, kertaus ja rutiinit ovat lapsille tärkeitä ja mitä useammin asioita käydään läpi ja harjoitellaan, sitä taitavammaksi voidaan harjoiteltavassa asiassa tulla (Järvilehto 2014, 88). Samalla kaavalla etenevä kuvaustilanne myös rauhoitti lapsia, kun he tiesivät, mitä tulee tapahtumaan ja miten tilanne etenee.

Tälle kuvauskerralle olimme tehneet lapsille värityskuvat (liite 3), joita he saivat värittää odotellessaan omaa kuvausvuoroaan. Lapset saivat etsiä värityskuvasta kuvattavana olevan liikuntavälineen ja värittää sen. Mikäli liikuntavälinettä ei löytynyt värityskuvasta, saivat he piirtää sen toiselle paperille. Huomasimme, että värityskuvat rauhoittivat kuvaustilannetta.

Uskomme, että tilannetta rauhoitti myös se, että olimme laittaneet lapsille istuinalustat merkiksi omasta paikasta. Omalta istumapaikalta jokainen sai hakea vuorotellen valitsemansa liikuntavälineen kuvattavaksi. Laitoimme jokaisen välineen heti kuvaamisen jälkeen takaisin hyllyyn omalle paikalleen ja näin välineet eivät häirinneet lasten keskittymistä.

Kuvaushetken aikana havaitsimme, että lapset olivat jo näiden muutamien kuvauskertojen aikana kehittyneet kuvaamisessa. He käsittelivät kameraa jo varmemmin ja osasivat ottaa esineistä kuvan jo ilman apua. Vaikka kuvaaminen oli lapsille tuttua, säilyi heidän mielenkiintonsa kuvaamista kohtaan hyvin. Lasten mielenkiinnon ylläpitämiseksi suunnittelimme uuden elementin seuraavalle kuvauskerralle.

7.5 Kädentaitoihin liittyvien välineiden kuvaaminen

Kolmannella kuvauskerralla kuvasimme kädentaitoihin liittyviä tarvikkeita. Kokosimme kuvatavat välineet yhteen tilaan, pöydän päälle. Tällä kuvauskerralla mukana oli neljä lasta, jotka mahtuivat istumaan yhteisen pöydän ympärille. Olimme tehneet kädentaitoihin liittyvistä välineistä samantyylliset värityskuvat (liite 4), kuin edellisellä kerralla, sillä liikuntavälineitä kuvattaessa lapset pitivät selvästi kuvien värittämisestä.

Kuvaushetken aluksi kysyimme lapsilta, muistavatko he, kuinka kameraa tulee käyttää. Asiantunteva vastaus tulikin nopeasti. Tällä kerralla olimme valmistelleet askarteluvälineistä arvoituksia (liite 5), joita lapset saivat nostaa vuorotellen tonttulakista. Arvoitus osoitti lapselle seuraavan kuvattavan esineen. Lapsi sai käydä etsimässä esineen pöydältä ja kuvata sen digikameralla. Lopuksi kysyimme lapsilta, haluavatko he kuvata jotain, mitä emme olleet vielä kuvanneet.

Mielestämme kuvaustilanne oli tällä kertaa keskittynyt ja rauhallinen. Lapset olivat innoissaan arvoituksista, joita olimme tehneet. Osa arvoituksista oli hieman haastavia, mutta pienten vinkkien avulla lapset arvasivat niitä hienosti. Rauhallisen tilanteen myötä kuvaaminen sujui hyvin.

7.6 Draamavälineiden kuvaaminen

Neljännellä kuvauskerralla kuvasimme päiväkodin draamavälineitä. Ennen lasten tuloa valmistelimme kuvaustilan valmiiksi. Laitoimme käsinukkeja ja roolivaatteita valmiiksi lasten nähtäville kuvaustilan pöydälle sekä lattialle. Laitoimme myös jokaiselle lapselle oman istuinalustan merkiksi omasta paikasta, sillä olimme huomanneet sen rauhoittavan lapsia aikaisemmilla kerroilla.

Tällä kerralla pienryhmän kaikki seitsemän lasta olivat paikalla. Osalla lapsista edellisestä kuvauskerrasta oli vierähtänyt pitkä aika, joten pidimme nimikierroksen ja kävimme läpi kuvauskäytäntöjä. Kerroimme myös, mitä tällä kerralla on tarkoitus tehdä.

Tätä kuvauskertaa varten olimme tehneet tarinan, josta puuttui tarinan henkilöt (liite 6). Lasten tehtävänä oli täydentää henkilöt tarinaan valitsemalla esillä olevista käsinukeista ja roolivaatteista mieluisin hahmo. Lapsen valittua hahmon, hän sai kuvata sen kuvausalustan päällä. Odotellessa muut lapset saivat piirtää valitun hahmon omille papereille. Lopuksi luimme lasten täydentämän tarinan ääneen.

Tämä kuvauskerta oli mielestämme todella onnistunut. Lasten mielenkiinto säilyi koko kuvausten ajan ja tunnelma oli rauhallinen. Tarinassa oli 14 täydennettävää kohtaa, joten kaikki lapset saivat valita siihen kaksi hahmoa. Huomasimme, että eläinkäsinuket olivat lasten suosiossa ja niitä kuvattiin eniten. Kirjoittamamme tarina oli mielestämme sopivan pituinen ja 14 välinettä oli sopiva määrä kuvattavaksi yhdelle kerralle. Päiväkodilla oli runsaasti draamavälineitä, joten kuvaushetken jälkeen kuvasimme vielä itse muutamia jäljelle jääneitä roolivaatteita ja käsinukkeja.

7.7 Päiväkodin tilojen, pihan ja retkipaikkojen kuvaaminen

Viidennellä kuvauskerralla kuvasimme päiväkodin tiloja ja pihaa sekä retkipaikkoja. Pienryhmästä paikalla oli tällä kertaa kuusi lasta. Lapset saivat kuvata päiväkodin tilat, mutta päädyimme kuvaamaan retkipaikat itse, sillä ne ovat eri puolilla kaupunkia. Halusimme kuitenkin kuulla lasten ideoita kuvattavista retkipaikoista. Aloitimmekin tämän kerran keskustelemalla lasten kanssa heille tärkeistä retkipaikoista. Lapsilta tuli monia ehdotuksia, jotka kävimme kuvaamassa myöhemmin.

Lasten kanssa käydyn keskustelun jälkeen aloimme kuvaamaan päiväkodin tiloja. Yhdistimme kuvaamisen seuraan johtajaa -leikkiin, jossa jonon ensimmäinen lapsi sai johdattaa toiset seuraavaksi kuvattavaan tilaan. Lapsi sai joukon johtajana myös keksiä tavan, jolla huoneeseen liikuttiin sekä kuvata valitsemansa huoneen.

Kuvattavia tiloja päiväkodissa olivat ryhmän omat tilat, naapuriryhmän tilat sekä päiväkodin ryhmien yhteiset tilat. Saimme ryhmän kasvattajilta hieman vinkkejä tiloista, joita he käyttävät ja jotka ainakin voisi kuvata. Jokainen lapsi sai toimia kuvaajana kaksi kertaa, ja se oli mielestämme sopiva määrä. Siirtymien välissä oli hetki, jolloin muiden lasten piti odottaa, että kuvausvuorossa oleva lapsi saa otettua kuvan huoneesta. Lapset jakoivat mielestämme melko hyvin odottaa matkan jatkumista sekä omaa kuvausvuoroaan. Tämä oli viimeinen

kuvauskertamme. Seuraavalla kerralla aloitimme Lasten oman laatikon ulkoasun työstämisen yhdessä lasten kanssa.

7.8 Laatikon ulkoasun suunnittelu ja toteutus

Aloittaessamme suunnittelemaan Lasten omaa laatikkoa, näimme molemmat mielessämme sen olevan puinen kannellinen laatikko, jonka sisällä on lokerot kuvien eri teemoille. Tärkeänä pidimme myös sitä, että laatikko olisi sopivan kokoinen. Laatikon tulisi olla sellainen, jota on helppo säilyttää ja ottaa esille päiväkodissa. Löysimme mielikuviamme vastaavan puulaatikon päiväkodilta ja saimme sen käyttöömme. Lokerot laatikon sisälle teki eräs ystävämmme.

Lasten osallisuus oli tärkeää koko kuvausprosessin ajan, joten halusimme sen toteutuvan myös laatikon ulkoasun toteuttamisessa. Lapset saivat maalata laatikon pinnan valitsemillaan väreillä. Heillä oli käytössään kaikki päiväkodilta löytyvät värit sekä erilaisia maalausvälineitä, kuten erikokoisia siveltimiä ja tuputtimia. Jokainen lapsi sai maalata oman osansa laatikosta. Otimme maalaustilanteeseen kaksi lasta kerrallaan, jotta jokainen sai tilaa ja rauhaa maalaamiseen. Lapset olivat mielissään maalaustehtävästä ja saivat aikaan värikkään Lasten oman laatikon.

7.9 Lasten oman laatikon kokeilukerta

Tämän kerran tarkoituksena oli kokeilla Lasten oman laatikon toimivuutta käytännössä. Videoimme tilanteen videokameralla, jotta pystimme tarkastelemaan videomateriaalia myöhemmin. Olimme pyytäneet luvat videointiin lasten vanhemmilta (liite 7). Kerroimme lapsille heti aluksi videoinnista ja he suhtautuivat siihen myönteisesti. Tämän jälkeen aloimme tarkastelemaan lasten kanssa valmista Lasten omaa laatikkoa ja sen sisältöä. Lapset olivat innoissaan nähdessään ottamiaan kuvia, joten katsoimme yhdessä kaikki kuvat läpi. Lapset muistivat tarkasti, kuka oli kuvannut minkäkin esineen. Kuvien katselun jälkeen aloimme yhdessä lasten kanssa suunnittelemaan toimintaa seuraavalle päivälle.

Aluksi lapset saivat valita toimintakorteista, mitä he haluaisivat tehdä. Lapset laittoivat valkoisen merkin valitsemansa toiminnan kohdalle. Huomasimme, että merkit ovat hyvä apuväline konkretisoimaan lasten tekemiä valintoja. Aloimme huomaamattamme kutsua merkkejä ”pisteiksi” ja tämä olikin hyvä sanavalinta tilanteeseen, sillä pystyimme lasten kanssa laskemaan, kuinka monta pistettä mikäkin toiminta sai. Pisteet havainnollistivat lapsille, mikä toiminnoista oli saanut eniten kannatusta. Konkreettisten pisteiden avulla lasten tekemät valin-

nat olivat koko ajan näkyvillä ja tämä helpotti lapsia sekä aikuisia hahmottamaan ja muistamaan lasten tekemiä valintoja. Lapset muistivat tarkasti, kuka oli valinnut minkäkin toiminnan. Kun kysyimme lapsilta kuka oli antanut pisteen askartelulle, he vastasivat välittömästi valinnan tehneen lapsen nimen. Lapset siis selkeästi keskittyivät valintatilanteeseen.

Mielestämme lapset ymmärsivät hyvin valintatilanteen kulun ja pisteiden käyttötarkoituksen. Esimerkiksi laskiessamme toimintojen saamia pisteitä meinasimme ensin laskea väärin musiikin saamat pisteet, mutta lapset korjasivat heti virheen. Tällä kertaa liikunta sai kaksi pistettä, musiikki kolme pistettä ja askartelu yhden pisteen. Lapset tekivät heti huomion, ettei draama saanut tällä kertaa yhtään pistettä. Pisteiden laskun jälkeen kysyimme lapsilta, kävisikö kaikille musiikkihetki, sillä se oli saanut eniten lasten pisteitä. Kaikille tämä ei kuitenkaan käynyt, joten aloimme miettimään myös seuraavaksi eniten pisteitä saaneen liikunnan yhdistämistä musiikkiin. Keskustelimme lasten kanssa, miten musiikin ja liikunnan voisi yhdistää. Aluksi lasten mielestä lasten mielestä musiikkia ja liikuntaa ei voinut yhdistää mitenkään. Juteltuamme asiasta, lapset kuitenkin innostuivat ehdotuksestamme yhdistää nämä kaksi toimintaa musiikkiliikuntahetkeksi. Yhden pisteen saaneen kädentaidot jätimme pois suunnitelmasta yhteisellä päätöksellä. Koimme, että kolmen toiminnan yhdistäminen olisi ollut liian haastavaa näin ensimmäisellä kerralla. Lisäksi myös aikamme oli rajallinen, sillä seuraavana päivänä meille oli varattu tunti aikaa toteuttaa tekemämme suunnitelma. Ajattelimme, että kolme toimintaa olisi ollut liikaa sisällytettynä yhteen tuntiin. Varmistimme kädentaitoja äänestäneeltä lapselta hänen suostumuksensa musiikkiliikuntahetkeen. Kerroimme lapsille, että toisella kerralla voidaan valita muita toimintoja. Yhteisymmärrykseen päästyämme aloimme suunnittelemaan musiikkiliikunta hetkeä.

Seuraavaksi vuorossa oli välineiden valinta. Jokainen lapsi sai valita mieleisensä välineen laittamalla kuvakortin päälle valkoisen merkin, eli pisteen. Liikuntavälineistä lapset valitsivat miekat, sählymailat, keilat ja trampoliinin. Soittimista he valitsivat rytmimunan, kehärummun, muoviämpäristä tehdyn rummun, kellosoitimet ja kanteleen. Välineiden valitsemisen jälkeen aloimme lasten kanssa miettimään, minkälaista toimintaa he haluavat toteuttaa valitsemillaan välineillä. Lapset alkoivat osoittelemaan niitä välineitä, joita olivat itse valinneet. He kyselivät toisiltaan esimerkiksi ”Miekkailaanko?” ja ”Keilataanko?”. Lapset pohtivat aluksi vain sitä, mitä he aikovat itse tehdä huomenna. Selvensimme lapsille, että tarkoituksena on suunnitella koko pienryhmän yhteistä toimintaa, joka toteutetaan seuraavana päivänä.

Lapset kertoivat haluavansa miekkailla, hyppiä trampoliinilla, keilata sekä laukoa sählymaaliin mailalla. Päädyimme tekemään liikuntaradan, jossa lapset pääsevät kokeilemaan kaikkia näitä lajeja. Tämän jälkeen aloimme pohtia lasten kanssa, miten musiikin saisi yhdistettyä liikuntaan. Lapset olivat sitä mieltä, että he haluavat soittaa

soittimilla, mutta he eivät halua laulaa. Saimmekin idean, että teemme alkulämmittelyn soitinten tahdissa liikkuen. Lopuksi kertosimme suunnitelmamme ja kysyimme lapsilta, ovatko kaikki tyytyväisiä suunnitelmaan. Päätimme suunnitteluhetken kaikkien hyväksytyä suunnitelman.

Lasten oman laatikon kokeilukerta oli mielestämme onnistunut. Lapset olivat selkeästi kiinnostuneita laatikosta ja he jaksoivat keskittyä hyvin suunnittelutilanteeseen. Toiminnan ja välineiden valinta sujui lapsilta hyvin ja he osasivat kertoa, mitä he haluaisivat valitsemillaan välineillä tehdä. Lapset näkivät toiminnot kuitenkin yksittäisinä ja erillisinä tapahtumina, eikä toimintojen yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi vielä onnistunut, vaan he tarvitsivat siinä apuamme. Yhteisen keskustelun kautta saimme suunniteltua toiminnan, jonka kaikki lapset hyväksyivät.

Suunnitteluhetken jälkeen jäimme vielä miettimään päätöstämme kädentaitojen jättämisestä pois suunnitelmasta. Pohdimme, olisiko kuitenkin ollut mahdollista yhdistää myös kädentaidot toimintaan, jotta kaikkien toiveet olisivat tulleet huomioiduksi entistä paremmin. Toisaalta, tämä oli Lasten oman laatikon kokeilukerta, joten toimintojen rajaaminen kahteen tuntui tilanteessa järkevältä. Uskomme, että harjoittelun kautta Lasten oman laatikon käyttö selkiytyy ja kokemusten myötä laatikon käyttäjille muodostuu oma ja kyseiselle ryhmälle sopivin tapa käyttää laatikkoa. Kun lapset saavat toistoja toiminnan suunnittelusta, he oppivat tuomaan toiveitaan ja ideoitaan enemmän esille. Kokemusten kautta lapset ymmärtävät, että heidän valinnoillaan on merkitystä ja ne myös toteutetaan oikeasti. Uskomme sen motivoivan lapsia suunnittelemaan toimintaa yhä uudestaan.

7.10 Lasten suunnitteleman toiminnan toteutus

Aloitimme toiminnan kertaamalla lasten kanssa, mitä he olivat suunnitelleet Lasten oman laatikon avulla edellisellä kerralla. Suunnitelman kertaaminen auttoi myös toimintaan mukaan pääsyssä lasta, joka ei viime kerralla ollut mukana suunnittelemassa yhteistä toimintaa. Lapset olivat suunnitelleet musiikkiliikuntaa, jossa käytettiin heidän valitsemiaan liikuntavälineitä ja soittimia. Liikuntavälineistä lapset valitsivat miekat, sählymailat, keilat ja trampoliinin. Soittimista he valitsivat rytmimunan, kehärummun, muoviämpäristä tehdyn rummun, kellosoittimet, kanteleen.

Aloitimme musiikkiliikunta toiminnan alkulämmittelyllä, jossa lapset saivat liikkua haluamallaan tavallaan huoneessa. Alkulämmittely musiikkina soitimme vauhdikkaan joululaulun, koska ryhmän yksi lapsista oli toivonut joululauluja suunnittelukerralla. Lapsia huvitti joululaulun soittaminen ja he alkoivat innokkaasti liikkumaan huoneessa. Tämän jälkeen jatkoimme lämmittelyä rytmileikillä, jossa käytössä oli lasten valitsemat soittimet.

Yhtä lasten valitsemaa soitinta emme löytäneet, joten jouduimme vaihtamaan sen toiseen. Jokainen lapsi sai vuorotellen soittaa valitsemallaan soittimella tahtia toisille lapsille. Lapset kuuntelivat soiton tempoa ja liikkuiivat sen mukaisesti. Lapset nauttivat soittimien soittamisesta sekä tuottamistaan rytmikkäistä äänistä.

Näiden lämmittelyleikkien jälkeen aloimme kiertää lasten suunnittelemaa liikuntarataa, josta löytyi kaikki lasten valitsemat välineet. Lapset saivat kulkea pareittain liikuntapisteeltä toiselle. Kellon soitto oli merkinä lapsille liikuntapisteiden vaihtamisesta seuraavalle. Näiden liikuntapisteiden kiertämisen jälkeen vuorossa oli loppurentoutus. Lapset saivat valita haluamansa paikan rentoutumiselle. Monet lapsista menivät lattialle maton päälle makaamaan. Yksi lapsista valitsi rentoutumispaikaksi sohvan ja yksi lapsista trampoliinin. Huoneeseen luotiin hämärä tunnelma ja taustalle laitoimme soimaan rentouttavan laulun. Yksi ryhmän lapsista oli valinnut suunnittelukerralla toiminnaksi askartelua tai kädentaitoja. Halusimme huomioida lapsen toiveen jollain tavalla, joten valitsimme rentoutushetken siveltimet, joilla aikuiset silittivät lapsia, samalla kun he makasivat rentoutuneina. Lapset nauttivat rentoutumisesta siveltimien silittäessä ihoa.

Rentoutumisen jälkeen lapset saivat rauhallisesti nousta istumaan ja kiitimme heitä kuluneesta talvesta ja mahtavasta yhteisestä projektista. Seuraavaksi lapset saivat halutessaan kertoa meille palautetta. Palautteen keruuta varten olimme tehneet yksinkertaisen kaavakkeen, jossa lapset saivat mahdollisuuden kertoa omia tuntemuksiaan Lasten oman laatikon työstämisestä (liite 8). Kaavakkeessa oli iloinen hahmo ja surullinen hahmo. Lapset saivat näiden hahmojen alle kertoa piirtämällä tai suullisesti, mikä oli ollut kivaa tai oliko jokin ollut kurjaa tapaamisissamme. Kirjoitimme lasten ajatuksia paperille ja samalla keskustelimme lasten kanssa kuluneesta talvesta. Palautteenannon lopuksi kiitimme lapsia aktiivisesta osallistumisesta projektiin ja annoimme heille muistoksi kartongista askarrellut kamerat, jotka sai halutessaan ripustaa kaulaan. Lapset olivat lahjasta innoissaan ja alkoivat kuvata kameroilla toisiaan.

7.11 Lasten antama palaute yhteistyöstä

Palautteenantotilanteessa paikalla oli kuusi lasta, kun yksi projektiin osallistuneista lapsista ei ollut paikalla. Olemme tyytyväisiä palautteiden määrään sekä laatuun. Lapset osasivat hienosti kuvata ajatuksiaan piirtämällä sekä suullisesti kertomalla. Palautteen antamista helpotti selkeästi tekemämme kaavake, jossa iloinen sekä surullinen hahmo herättelivät lasten ajatuksia.

Päällimmäisenä lapsilla oli mielessä heidän suunnittelema musiikkiliikuntahetki, jonka olimme juuri yhdessä pitäneet. Palautteisiin tulikin paljon asioita juuri tästä kyseisestä musiikkiliikunta hetkestä. Lapset piirsivät, mikä hetkellä oli ollut heidän mielestään kivaa tai kurjaa. Piirroksista esiin nousi sähly, keilaus ja miekkailu. Kaikki lapset eivät tykänneet samoista asioista, mutta jokaisen piirustuksessa esiintyi yksi tai useampi näistä lasten itse valitsemista toiminnoista. Mielestämme se kertoo osaltaan lasten olleen motivoituneita ja innostuneita suunnittelemaansa toimintaa kohtaan. Moni lapsi kertoi esimerkiksi sählyn ja keilailun olleen kivaa. Miekkailu puolestaan jakoi lasten mielipiteitä. Osa lapsista piirsi miekkailun kurjaa kohtaan ja osa kivaa kohtaan. Monessa palautteessa lapset kertoivat trampoliinin olleen kurja asia. Tämä saattoi johtua siitä, että kyseinen trampoliini, ei ollut sama kuin lasten valokuvaama trampoliini. Yksi lapsista kertoi, että oli kurjaa, kun trampoliini ei hyppinyt kunnolla. Yleisesti lapset vaikuttivat olevan tyytyväisiä yhteiseen projektiimme ja aluksi heidän oli vaikea keksiä negatiivista palautetta.

”Oli kivaa x:n kanssa keilailla ja sählyn pelaaminen.” - Tyttö 1, 5v.

”Miekkailu ja sähly” (Kivaa) - Tyttö 2, 5v.

”Kivaa oli keilaaminen.” - Poika 1, 5v.

”Kivaa oli sählyn pelaaminen, keilaaminen ja trampoliini.” - Poika 2, 5v.

”Keilaaminen” (Kivaa) - Poika 3, 5v.

”Miekkailu oli kurjaa, koska en tykkää taistelusta.” - Poika 3, 5v.

”Miekkailu” (Kurjaa) - Poika 2, 5v.

”Tramppa ei hyppinyt kunnolla.” Tyttö 2, 5v,

”Tramppa. Kivaa ja tylsää siltä väliltä.” - Poika 2, 5v.

”Sählymaila ja tramppa.” (Kurjaa) - Poika 1, 5v.

Lasten piirtämistä palautteista sekä heidän kanssa käydyistä keskusteluista kävi ilmi projektin olleen lapsille mieluisa. Kuvaaminen oli ollut lasten mielestä mukavaa, sillä neljä lapsista piirsi sen palautteeseen ja lapset myös keskustelivat kuvaamisen olleen hauskaa. Palautteiden perusteella kuvaaminen oli jäänyt hyvin lasten mieliin, vaikka edellisestä kuvaamiskerrasta olikin jo kulunut aikaa.

"Kuvaaminen." (Kivaa) - Tyttö 2, 5v.

"Kamera" (Kivaa) - Poika 1, 5v.

"Videokameralla kuvaaminen oli hauskaa." - Poika 3, 5v.

"Pääs kuvaamaan monta kuvaa. Oli niin kivoja kuvauspaikkoja." - Tyttö 3, 5v.

Lasten kanssa keskustellessa heille tuli mieleen myös Lasten oman laatikon maalaaminen. Kaksi lasta piirsikin sen kivana asiana palautteeseen. Lapset myös innostuivat näyttämään esillä olleesta laatikosta, minkä kohdan oli itse maalannut. Lapset muistivat tarkasti minkä kohdan kukin oli maalannut.

"Kivaa oli laatikon maalaaminen. Toi sininen on mun maalaama." - Poika 1, 5v.

"Laatikon maalaaminen" (Kivaa) - Poika 2, 5v.

Palautteenantotilanteessa osalle lapsista oli hankalaa miettiä, mikä oli ollut juuri tässä prosessissa kivaa tai kurjaa. Lapset alkoivat piirtämään papereihin myös sellaisia kivoja ja kurjia asioita, jotka eivät liittyneet Lasten oman laatikon tekemiseen tai siihen liittyvään toimintaan. Esimerkiksi yksi lapsista piirsi palautteeseen isänsä, jolla on likaiset hampaat.

"Iskä jonka hampaat on likaiset." - Poika 3, 5v.

"Kun en pääse keilaamaan isän kanssa." (Kurjaa) - Tyttö 3, 5v.

"Tässä on mun perhe" - Tyttö 1, 5v.

7.12 Kasvattajien antama palaute yhteistyöstä

Teimme opinnäytetyöhömme osallistuneen ryhmän kasvattajille palautekyselyn, jonka tarkoituksena oli selvittää kasvattajien näkemyksiä Lasten omasta laatikosta ja sen työstämisestä. Kyselylomake sisälsi neljä kysymystä, jotka olivat:

- Miten uskot kehittämämme Lasten oman laatikon tukevan lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa?
- Millaisena näet Lasten oman laatikon hyödynnettävyyden ryhmässänne?
- Kuinka Lasten oman laatikon työstäminen mielestänne sujui?

- Muita ajatuksia opinnäytetyöstämme?

Kyselyymme vastasi neljästä ryhmän kasvattajasta kolme. Kaikki kyselyyn vastanneet uskoivat Lasten oman laatikon tukevan toiminnan suunnittelua. Heidän mielestään kuvien avulla lasten on helpompi osallistua toiminnan suunnitteluun. Yksi kasvattajista näki toiminnan suunnittelun myös monipuolistuvan Lasten oman laatikon avulla. Vastajaan mukaan lapset eivät välttämättä aina muista kaikkia olemassa olevia vaihtoehtoja, mutta kuvien avulla ne voidaan tehdä näkyväksi.

”Lasta helpottaa suunnittelussa kuvien käyttö. Kuvat tuovat konkretiaa toiminnan suunnitteluun. Kuvat osallistavat lasta paljonkin, aikuisen täytyy kylläkin katsoa kuvat etukäteen valmiiksi (Tila määrittää jonkun verran toimintaa ja materiaalit hajallaan ympäri taloa.) - Kasvattaja 1

”Kuvat selkeyttävät toiminnan suunnittelua lapsille ja sen avulla lasten on helpompi osallistua toiminnan suunnitteluun.” - Kasvattaja 2

”Toiminnan suunnittelu monipuolistuu kun on enemmän vaihtoehtoja esillä. Lapset eivät ehkä muuten muista kaikkia olemassa olevia vaihtoehtoja. Helppo ottaa laatikko esiin ja lapset mukaan suunnitteluun.” - Kasvattaja 3

Kysyttäessä Lasten oman laatikon hyödynnettävyydestä ryhmässä, kaksi kasvattajista vastasi, että ei ole ehtinyt kokeilemaan laatikkoa käytännössä. Siitä huolimatta kaikki kasvattajat näkivät Lasten oman laatikon hyödynnettävyyden ryhmässä hyvänä. Vastajat uskoivat, että otamalla Lasten oman laatikon käyttöön ryhmässä, siitä on hyötyä lapsen osallisuuden tukemisessa toiminnan suunnittelussa. Hyödynnettävyyden nähtiin myös lisääntyvän, kun laatikkoa käytetään pidemmän aikaa ryhmässä. Kasvattajat näkivät laatikon olevan hyödynnettävissä eri-ikäisten lasten kanssa eri tavoin esimerkiksi pienryhmissä.

”Mitä isompi lapsi, sitä enemmän voi hyödyntää. He osaavat jo miettiä sitäkin, mikä on oikeasti mahdollista, esim. tila huomioiden. Pienemmille hyvä aikuisen tehdä enemmän esivalintaa. Tulee luultavasti käytettyä pienryhminä. Lisätarvikkeet oli hyvin mietitty: sinitarra, kuminahat ym.” - Kasvattaja 3

”Valitettavasti en ole ehtinyt käyttää lasten omaa laatikkoa vielä suunnittelussa, jonka perusteella palautteen antaminen olisi ollut helpompaa. Kun laatikko on ollut pidemmän aikaa käytössä, siitä on varmasti hyötyä siinä, että lapset pääsevät helpommin suunnitteluun mukaan.” - Kasvattaja 2

”En ole henkilökohtaisesti ehtinyt käyttää laatikkoa mutta uskon, että siitä on paljonkin hyötyä toiminnan suunnittelussa. Eli käytännön kokemusta ei vielä ole.” - Kasvattaja 1

Yksi vastaajista ei ollut päässyt tutustumaan prosessiin, joten hän ei voinut vastata kysymyksen sujuvuudesta. Lasten oman laatikon työstäminen sujui muiden vastaajien mielestä hyvin. Kasvattajien mielestä lapset osallistuivat prosessiin mielellään ja heidän mielenkiintonsa säilyi kuvauskerroilla. Kuvauskertojen ohjeiden kerrottiin olleen selkeitä sekä lasten kädenjälki näkyi laatikossa. Yksi vastaaja toivoi käytännöllisempää laatikkoa, joka olisi rakenteeltaan kevyempi.

”Harmikseni en päässyt kertaakaan tutustumaan prosessiin.” - Kasvattaja 1

”Olen ollut vain kahdessa tuokiossa mukana. Niillä kerroilla lapset ottivat kuvia eri tavaroista, kameran käyttöä harjoiteltiin... Ne kerrat onnistuivat hyvin. Lapsilla säilyi mielenkiinto ja ohjeet olivat selkeät.” - Kasvattaja 2

”Lapset ottaneet hyviä valokuvia. Tekivät laatikkoa mielellään. Laatikossa näkyy lasten kädenjälki. Kevyempi, mutta tukeva laatikko olisi jatkossa ehkä käytännöllisempi.” - Kasvattaja 3

Viimeisessä kysymyksessä kasvattajat toivat esiin aiheen ajankohtaisuuden ja sen tärkeyden. Päiväkodissa on ollut paljon puhetta osallisuudesta, mutta Lasten oma laatikko on erään kasvattajan mukaan ensimmäinen konkreettinen työväline sen tukemiseen. Yksi kasvattajista näki, että Lasten omaa laatikkoa voi ryhmässä jatkaa lisäämällä siihen kortteja. Hän oli pohtinut myös tasapuolisuuden toteutumista toiminnan suunnittelussa. Lisäksi palautteessa kerrottiin toimintamme olleen koko prosessin ajan lapset huomioivaa, lapsille mieluisaa sekä johdonmukaista.

”Ajankohtainen aihe. Osallisuutta on paljon mietitty päiväkodissamme. Ensimmäinen todellinen työväline osallisuuteen. Joitain lisäkortteja/kokonaisuuksia varmaan lisäämme sinne. Esim. vapaan leikin alue. Lisäksi joku lista, että jokaisen haluama toiminta tulee joskus valittua, ettei käy niin, että jonkun lapsen mielipide ei koskaan ole äänestysvoittaja.” - Kasvattaja 3

”Lapset ottivat teidät hyvin vastaan. Toimintanne oli johdonmukaista ja lapset huomioonottavaa. Kiitos tästä!” - Kasvattaja 1

”Aihe on tärkeä ja ajankohtainen. ☺ Lapsille projekti oli mieluinen.” - Kasvattaja 2

8 Opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyömme päätehtävänä oli kehittää työväline, jonka avulla voidaan tukea lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Kehittämistyön lisäksi halusimme selvittää, miten kehittelemämme työväline toimii käytännössä ja miten sen avulla voidaan tukea lasten osallisuutta. Näihin kysymyksiin haimme vastauksia kokeilemalla kehittelemäämme Lasten omaa laatikkoa käytännössä, videoimalla kokeilutilanteen sekä pyytämällä palautetta sekä lapsilta että aikuisilta. Tässä luvussa arvioimme tarkemmin kehittelemäämme tuotosta sekä sen toteutusprosessia. Samalla esitämme vastauksia asettamiimme tutkimuskysymyksiin.

8.1 Lasten oman laatikon arviointi

Onnistuimme prosessin aikana päätehtävässämme, eli lasten osallisuutta tukevan työvälineen kehittämisessä. Olemme tyytyväisiä tuotoksemme ideaan, hyödynnettävyyteen, sisältöön, käyttötapaan sekä ulkoasuun. Halusimme, että kehittelemämme työväline tukisi lasta ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielipiteitään sekä kasvattajaa kuulemaan lasta. Halusimme kehittää jotain sellaista, jonka avulla lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta voitaisiin parantaa, jotta lasten ideoita saataisiin paremmin aikuisten tietoisuuteen ja sitä kautta käytäntöön. Päiväkotien budjetit ovat usein tiukkoja ja erilaisten hankintojen tekeminen on tarkoin suunniteltua. Halusimmekin, että kehittelemämme työväline on mahdollisimman kustannustehokas. Halusimme myös, että työssämme näkyisi lasten kädenjälki. Näihin tavoitteisiin pääsimme huolellisella suunnittelutyöllä, lapsen osallisuutta käsittelevän teorian ja tutkimustiedon hyödyntämisellä sekä lasten mukaan ottamisella heti prosessin alusta alkaen.

Valmiin tuotoksemme nimeksi tuli Lasten oma laatikko. Nimi on pysynyt samana koko opinnäytetyöprosessimme ajan, sillä mielestämme se tuo hyvin esiin työmme pääkohderyhmän, eli lapset. Halusimme kehittämällämme työvälineellä lisätä lapsen mahdollisuutta vaikuttaa toimintaan ja kokea osallisuutta. Samalla laatikko toimii myös kasvattajan työvälineenä mahdollistaa lapsen osallisuus. Lasten oman laatikon avulla kasvattaja saa keinon kuulla lapsen toiveita ja ajatuksia toiminnan suhteen.

Toteuttamamme kokeilukerran sekä kasvattajien antaman palautteen perusteella Lasten oman laatikon avulla voidaan tukea lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Tarkoituksenaamme oli, että Lasten oma laatikko olisi työvälineenä monipuolinen ja sitä voisi hyödyntää erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ryhmien kanssa. Tarkoitus oli, että laatikkoa voidaan myös työstää myös jälkeenpäin ryhmässä. Yksi kasvattajista kertoikin, että he aikovat lisätä laatikkoon leikki-teeman. Tämä on mielestämme hienoa ja kertoo osaltaan kasvattajien halusta

hyödyntää laatikkoa tulevaisuudessa. Lasten oman laatikon käytössä merkittävää onkin kasvattajan oma asenne ja motivaatio. Aikuisella tulee olla rohkeutta heittäytyä lasten ideoille ja sietää epätarkkaa lopputulosta. Se vaatii pedagogista uskallusta, eli valmiutta laittaa omat näkemykset hetkeksi syrjään ja heittäytyä suunnittelutyöhön lasten kanssa rohkeasti, joustavasti ja lasten kykyihin luottaen. (Heikka ym. 2009, 81-83.)

Kokeilukerralla huomasimme, että laatikossa olevat kuvat olivat selkeitä ja lapset tunnistivat niissä olevat välineet, materiaalit ja tilat. Lasten oman laatikon kuvat konkretisoivat lapselle vaihtoehtoja, joita on olemassa, vaikka ne eivät ole esillä juuri sillä hetkellä. Olemassa olevat vaihtoehdot tuodaan siis lasten tietoon sellaisessa muodossa, että lapset voivat muistaa, vastaanottaa ja ymmärtää niitä (Turja 2011, 51). Laatikossa olevien kuvien avulla lasten oli helppo ilmaista omia toiveitaan ja ajatuksiaan. Yksi tärkeimmistä huomioistamme kokeilukerralla olikin, että kuvien avulla jokainen pienryhmän lapsista sai vaikuttaa yhteiseen lopputulokseen. Kuvien avulla myös lasten huomio ja mielenkiinto säilyivät suunnittelutilanteessa. Toiminnan suunnittelu lasten kanssa olisi ollut varmasti paljon haastavampaa ilman kuvallista tukea, sillä kuten Saari ja Pulkkinen (2009, 6-8) toteavat, kuvien käyttö mahdollistaa lasten aktiivisen vuorovaikutuksen.

Huomasimme myös laatikossa olevan muun oheismateriaalin, etenkin valkoisten merkkien, eli pisteiden, tukevan suunnittelutilannetta sekä sen ohjausta. Pisteiden avulla jokainen lapsi sai vuorollaan puheenvuoron, mikä selkeytti suunnittelutilanteen etenemistä. Pisteet myös konkretisoivat tehtyjä valintoja. Pisteiden avulla lapset sekä aikuiset olivat tietoisia siitä, missä vaiheessa suunnitelmaa ollaan. Ilman pisteitä, olisi ollut haastavaa muistaa, mitä valintoja on tehty. Pisteet auttoivat lapsia äänestämään haluamaansa toimintaa. Eniten ääniä saaneet toiminnot valittiin ja näin lapset oppivat demokraattisia toimintatapoja. Opinnäytetyö on opettanut meille sen, ettei osallisuus ole vain yhden lapsen toiveiden toteuttamista, vaan se on yhteisöllistä toimintaa, jossa kaikkien erilaiset näkökulmat otetaan huomioon. Asioista voidaan yhdessä keskustella, jotta päästäisiin ratkaisuun, joka tyydyttäisi kaikkia ryhmän jäseniä. (Turja 2010, 38.) Mikäli tekisimme Lasten oma laatikko-projektin uudestaan, ottaisimme lapset mukaan myös merkkien suunnitteluun. Kysyisimme lapsilta minkälaiset merkit he haluaisivat kuvaamaan valintoja. Olisiko se kenties erivärinen tai erimuotoinen? Näin lapset saataisiin osallisiksi entistä paremmin koko laatikon työstämiseen.

Lasten oman laatikon sisällön lisäksi olimme tyytyväisiä sen ulkoasuun. Onnistuimme löytämään päiväkodilta puisen laatikon, josta olimme suunnitteluvaiheessa haaveilleet. Yksi kasvattajista tosin koki, että kevyempi laatikko olisi ollut käytännöllisempi. Lokerikot laatikon sisällä rajaavat hyvin toimintakorttien aihealueet ja kuvakortit on helppo pitää järjestyksessä. Kuvakortit ovat hieman isoja suhteessa lokeroitten kokoon, mikä vaikeuttaa niiden pois

ottamista lokeroista. Tämän huomattuamme lisäsimme kuvapinoihin kumilangat, mikä helpottaa niiden käsittelyä.

Voimme sanoa, että valmis Lasten oma laatikko on tavoitteemme mukaisesti kustannustehokas. Mikäli päiväkodilta löytyy kamera, ainoa taloudellisia resursseja vaativa osuus on kuvien tulostaminen ja halutessaan niiden laminointi. Lasten omaa laatikkoa varten ei tarvitse hankkia uusia välineitä, sillä laatikon ideana on tuoda päiväkodista jo löytyvät välineet ja tilat hyötykäyttöön. Monet päiväkodin välineet ja materiaalit ovat piilossa kaapeissa, eikä niiden olemassa oloa edes välttämättä muisteta (Turja 2011, 51). Laatikosta löytyvien kuvien avulla välineet ja materiaalit voidaan tuoda sekä lasten että kasvattajien tietoisuuteen.

8.2 Prosessin arviointi

Aloitimme opinnäytetyön työstämisen syksyllä 2016 yhteistyökumppanin etsimisellä sekä aiheen valinnalla. Osallisuus oli aihe, jota halusimme alusta asti lähteä jollain tapaa tarkastelemaan. Yhteistyökumppanin löydyttyä aiheemme rajautui lapsen osallisuutta tukevan työkalun kehittämiseen. Opinnäytetyösuunnitelman teimme marraskuun 2016 aikana. Suunnitelman teon aikana keräsimme tietoa aiheesta ja perehdyimme kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, joita aioimme hyödyntää opinnäytetyössämme.

Aloitimme työn toiminnallisen osuuden tutustumalla lapsiin, joiden kanssa teimme yhteistyötä. Kerroimme lapsille tulevasta projektista ja kysimme, haluavatko he osallistua yhteistyöhön kanssamme. Tästä alkoi Lasten oman laatikon työstäminen, joka jatkui maaliskuulle 2017 asti. Opinnäytetyömme teoriaa kirjoitimme samaan aikaan toiminnallisen osuuden kanssa.

Opinnäytetyöprosessimme oli sujuva ja yhteistyö päiväkodin kanssa toimi hyvin. Pysyimme suunnitellussa aikataulussa koko prosessin ajan. Aikataulussa pysyminen oli helppoa, sillä aikataulujen yhteensovittaminen yhteistyöpäiväkodin kanssa oli vaivatonta ja molemmat osapuolet pitivät sovituista tapaamisista kiinni. Aikataulussa pysymiseen vaikutti varmasti myös oma motivaatiomme, joka säilyi hyvänä kaikissa opinnäytetyön vaiheissa.

Lasten oman laatikon toteutuksessa olimme tyytyväisiä siihen tapaan, jolla työstimme laatikkoa lasten kanssa. Saimme luotua lapsiin hyvän luottamuksen ja projektista tuli meidän yhteinen juttu. Tutustuimme projektin aikana rauhassa lapsiin ja pyrimme kehittämään toimintaa jatkuvasti ryhmän lasten tarpeita vastaavaksi. Kasvattajilta saadun palautteen mukaan toimintamme oli lapsilähtöistä ja johdonmukaista. Myös lapsilta saadun palautteen mukaan ku-

vauskerrat olivat olleet kivoja ja sen perusteella voidaan päätellä myös heidän olleen tyytyväisiä prosessiin. Katajan (2014, 67) mukaan lapsilähtöisellä toiminnalla voidaan varmistaa toiminnan mielekkyys lapsille.

Halusimme, että lapsen osallisuus näkyy työssä alusta asti. Halusimme, että Lasten oman laatikon sisällössä sekä ulkoasussa näkyy lasten kädenjälki. Koemme, että lasten oman laatikon työstäminen oli itsessään lasten osallisuutta tukevaa toimintaa. Lapset pääsivät mukaan laatikon sisällön sekä ulkoasun työstämiseen. He saivat ottaa kuvat laatikkoon sekä maalata laatikon mieluisilla väreillä. Huomasimme lasten olevan kovin motivoituneita saadessaan osallistua yhteiseen projektiin ja he olivat siihen sitoutuneita. Katajan (2014, 67) mukaan lapset sitoutuvatkin paremmin toimintaan, johon he saavat itse vaikuttaa. Lapset kuuntelivat tarkasti antamiemme ohjeita esimerkiksi kameran käytöstä ja noudattivat niitä tunnollisesti. Lapset näyttivät nauttivan luottamuksesta ja vastuusta, jota he saivat projektin aikana. Lapset saivat tehdä päätöksiä kuvattavista kohteista ja pitää hallussaan arvokasta ja helposti särkyvää digikameraa. Moni lapsista kertoikin, ettei ole ennen saanut kuvata oikealla digikameralla.

Valokuvaustilanteissa pyrimme siihen, että emme ohjaisi lapsia liikaa omasta mielestämme hyvään lopputulokseen. Varmistimme ainoastaan, että kuva on tunnistettava ja selkeä, sillä se oli merkittävää kuvan käyttötarkoituksen vuoksi. Setälä (2012, 16) on tutkinut lasten valokuvailmaisua väitöskirjassaan ja toteaa, kuinka lasten valokuvaamisen ilmaisutapaa saatetaan pitää aikuisen mielestä omituisena ja jopa sietämättömänä. Huomasimme, että aikuisena oli haastavaa olla puuttumatta lopputulokseen. Aluksi lasten ottamat kuvat eivät miellyttäneet meitä visuaalisesti, mutta projektin edetessä ymmärsimme lasten kuvien olevan juuri niitä parhaita otoksia. Lapsille oli tärkeää, että he saivat itse asetella kuvauskohteita. Lapset tekivätkin välineistä mitä erilaisempia asetelmia kuvattavaksi.

Projektimme aikana, valokuvia ottaessamme, kävimme lasten kanssa samalla läpi päiväkodin välineistöä, materiaaleja ja tiloja. Kuten Turja (2011, 51) sanoo, päiväkodin tilojen ja välineiden käyttö on usein rajallista lapsille. Tilojen rajallisuuden vuoksi kaikki välineet ei mitenkään voi olla lasten nähtävillä. Tavarointa on välttämätöntä sijoittaa kaappeihin, hyllyille ja varastoihin jo turvallisuuden vuoksi. Myös yhteistyöpäiväkodissämme monet välineet oli sijoitettu eri varastoihin lapsen ulottumattomiin. Projektimme myötä lapset pääsivät näkemään, mitä kaikkea päiväkodissa on tarjolla. Tämä lisäsi lasten tietoisuutta vaihtoehtoista, joita päiväkodilla on olemassa. Lasten osallisuutta suunnittelussa ja päätöksenteossa helpottaa, mikäli heillä on tietoa tarjolla olevista mahdollisuuksista. Ilman riittävää tietoa, lasten on vaikea tehdä päätöksiä. (Piironen 2007 ks. Turja, 51.)

Kokeilimme Lasten omaa laatikkoa käytännössä lasten kanssa ja videoimme suunnittelutilanteen. Videon avulla pystyimme palaamaan suunnitteluhetken jälkikäteen, mikä oli hyödyllistä. Huomasimme Lasten oman laatikon kokeilukerralla, että lasten mukaan ottaminen projektiin alusta asti motivoi lapsia myös laatikon käyttöön. Lapset olivat selkeästi kiinnostuneita ja ylpeitä valmiista Lasten omasta laatikosta, ja he halusivat katsoa jokaisen sen sisältämän kuvan yksitellen. Kun kuvat olivat lasten ottamia, olivat lapset motivoituneita käyttämään niitä.

Suunnittelutilanteessa toiminnan ja välineiden valinta sujui lapsilta hyvin ja he osasivat kertoa, mitä he haluaisivat valitsemillaan välineillä tehdä. Lapset näkivät toiminnot kuitenkin yksittäisinä ja erillisinä tapahtumina, joita he itse tulevat toteuttamaan valitsemansa kaverin kanssa. Esimerkiksi, jos lapsi oli valinnut kuvakorteista miekan, ajatteli hän miekan kuuluvan ainoastaan hänelle, sen sijaan, että koko ryhmä keksisi sillä yhteistä tekemistä. Toimintojen yhdistäminen yhdeksi yhteiseksi kokonaisuudeksi, johon kaikki saisivat osallistua, ei siis vielä onnistunut. Yhteisen keskustelun kautta saimme lapset kuitenkin ymmärtämään, mistä suunnittelussa on kyse. Mielestämme ei ole tarkoituksaan, että lapset selviytyisivät suunnittelutyöstä ilman aikuisen tukea ja ohjausta. Tarkoituksena ei ole tehdä aikuista tarpeettomaksi, vaan jakaa valtaa ja vastuuta lasten kanssa. Hartin (1992) ja Shierin (2001) osallisuuden tasomallien ylimmillä tasoilla osallisuudessa on kyse lasten ja aikuisten yhteistyöstä. Suunnittelutilanteessa onkin huomioitava myös lasten ikä- ja kehitystaso sekä valmius suunnitteluun. Toisinaan lapset voivat olla valmiita ottamaan enemmän vastuuta, kun toisinaan he voivat kaivata enemmän aikuisen tukea ja ohjausta.

Toteutimme lasten tekemän suunnitelman seuraavana päivänä. Lapset olivat selkeästi innostuneita toiminnoista, jotka he olivat itse valinneet tuokiolle. Myös lasten antamista palautteista voi päätellä, että heillä oli ollut kivaa. Moni lapsista oli piirtänyt palautteeseen kivaksi asiaksi jotain tuokiolla olleesta toiminnasta. Haasteena suunnitelman toteutuksessa voi olla lasten valitsemien välineiden löytyminen päiväkodilta. Aina kaikki lasten valitsemat välineet eivät ole saatavilla suuressa päiväkodissa, jossa välineet ovat ryhmien yhteisessä käytössä. Jokin suunnitelmassa olevista välineistä voi olla esimerkiksi hukassa tai toisen ryhmän käytössä, jolloin sitä ei voida käyttää toiminnassa. Näin kävi meidän suunnitelman toteutuksessa yhden lasten valitseman välineen kohdalla. Valinnan tehnyt lapsi huomasi heti, että hänen valitsemaansa soitintaa ei ole tuokiolla. Hän kuitenkin hyväksyi toisen soittimen kadonneen tilalle. Aloimme tämän jälkeen miettimään, miten tällaiselta tilanteelta voitaisiin välttyä jatkossa. Olisiko esimerkiksi mahdollista, että kun välineitä haetaan käyttöön, niin samalla laatikosta otettaisiin pois näiden välineiden kuvat. Esimerkiksi jos ryhmä ottaa käyttöönsä kitarat, ottavat he samalla kitaran kuvan pois laatikosta. Kun he palauttavat kitarat, palauttavat he myös kuvan laatikkoon. Näin laatikossa ei olisi niiden välineiden kuvia, jotka ovat jo käytössä. Tämä

edellyttäisi kuitenkin sitä, että Lasten oma laatikko olisi jokaisen ryhmän käytettävissä, mikä saattaisi olla haastavaa yhteistyöpäiväkotimme kaltaisessa suuressa päiväkodissa.

Lasten oman laatikon käyttö vaatii harjoittelua sekä lapsilta että aikuisilta. Uskomme, että kun laatikon käyttöä harjoitellaan, saadaan vielä enemmän uusia ideoita lapsilta. Lasten motivaation kannalta on erittäin tärkeää, että he saavat kokea heidän mielipiteillään ja osallisuudellaan olevan todellista vaikutusta heille tärkeisiin asioihin. (Sinclair 2004 ks. Turja 2010, 43.) Harjoituksen kautta lapset voivat saada kokemuksia siitä, että heidän mielipiteillään ja valinnoillaan on todellista merkitystä. Kun Lasten omaa laatikkoa käytetään useamman kerran lapset oppivat, miten heidän tekemänsä valinnat vaikuttavat päiväkodin toimintaan. Uskomme, että lasten motivaatiota laatikon käyttöön lisää, kun he huomaavat, että heidän mielipiteillä on arvoa ja heidän suunnitelmat toteutetaan oikeasti. Kun lapset huomaavat aikuisten olevan avoimia heidän ideoilleen ja ajatuksilleen, voivat he rohkeammin tuoda niitä esiin toimintaa suunniteltaessa.

Projektissamme huomasimmekin, että aito lasten osallisuuden toteutuminen vaatii aikuiselta tietoista omien asenteiden ja toimintatapojen muutosta. Aikuisella on oltava valmiutta ja rohkeutta hypätä pois omalta mukavuusalueelta ja ottaa vastaan lasten näkemys asiasta, vaikka se poikkeaisi omasta näkemyksestä. Kuten Kataja (2014, 77) sanoo, osallisuutta arvostavalla kasvattajalla on halu toteuttaa asioita eri tavoin kuin ennen. Monissa projektin vaiheissa jouduimme itsekkin palauttamaan mieliin projektin perimmäisen tarkoituksen, joka oli lasten osallisuuden lisääminen. Jo heti Lasten oman laatikon kokeilukerralla lapset suunnittelivat toimintaa, jota ei olisi mitä luultavimmin toteutettu aikuisen toimesta. Lapset esimerkiksi halusivat kuunnella maaliskuussa joululauluja, mikä heidän toiveesta sisällytettiin toimintaan.

Lasten oma laatikko -projekti voidaan toteuttaa helposti myös muissa ryhmissä ja päiväkoedeissa. Huomasimme, että kattavan kuvapaketin tekemiseen menee kuitenkin melko paljon aikaa. Lasten oma laatikko kannattaa siis tehdä osissa ja pidempiaikaisena projektina. Lasten oma laatikko on mahdollista toteuttaa pienellä budjetilla. Itse tilasimme kuvat Ifolor-kuvapalvelusta, mutta yhtä hyvin ne voisi tulostaa itse. Laminoinnilla kuvista saa kestävämmät.

9 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi oli mielestämme kokonaisuudessaan onnistunut ja sen tekeminen tarjosi meille sopivassa suhteessa haasteita sekä onnistumisen kokemuksia. Opinnäytetyötä tehdesämme olimme sinnikkäitä ja päättäväisiä ja pysyimme tarkasti suunnitelmassamme. Pitkäjänteisen työskentelyn ansioista saavutimme päätavoittemme, joka oli lapsen osallisuutta

tukevan työvälineen kehittäminen. Onnistuimme myös vastaamaan asettamiimme tutkimuskysymyksiin, jotka koskivat Lasten oman laatikon käytännöllisyyttä sekä vaikuttavuutta osallisuuden kannalta. Tuloksemme olivat myönteisiä, mutta niiden luotettavuudessa tulee ottaa huomioon, että ne perustuvat pääosin omiin havaintoihimme ja yhteen kokeilukertaan. Palautetta antaneet kasvattajatkaan eivät olleet vielä ehtineet kokeilla laatikkoa käytännössä.

Työmme onnistumisen kannalta tärkeää oli oma kiinnostuksemme opinnäytetyömme aihetta sekä kehittämistyötä kohtaan. Olimme motivoituneita tutkimaan aihetta, sillä pidämme lapsen osallisuutta tärkeänä ja halusimme oppia siitä lisää. Näkemyksemme aiheesta kohtasivat, mikä helpotti työn tekemistä yhdessä. Tavoitteiden saavuttamisessa tärkeää oli myös toimiva yhteistyö päiväkodin kanssa. Yhteistyömme sujui hyvin alusta asti ja Lasten oman laatikon työstäminen yhdessä lasten kanssa oli antoisaa. Oli mieluisaa työskennellä yhdessä lasten kanssa, jotka olivat motivoituneita yhteiseen projektiimme. Oli ilo huomata, kuinka aktiivisesti lapset jaksoivat työstää Lasten omaa laatikkoa. Vaikka kuvattavaa oli paljon, lapset jakoivat hienosti keskittyä kuvaustilanteisiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme paljon lasten osallisuudesta ja ymmärrämme nyt syvemmin sen merkityksen lapsen kasvulle, kehitykselle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Mielestämme jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa yhteisössään omana itsenään. Arvostamme varhaiskasvatuksessa kasvattajien aitoa halua kuulla lasta ja rohkeutta heittäytyä lasten ideoihin. Lasten oman laatikon avulla haluamme haastaa kasvattajat lisäämään pedagogista heittäytymistä ja mahdollistaa lapsille osallisuuden kokemuksia toiminnan suunnittelussa. Pelkkä työväline ei kuitenkaan riitä aidon osallisuutta tukevan toimintakulttuurin rakentamisessa. Kuten Stenvall & Seppälä (2008, 15) sanovat, osallisuus on arvo, joka lähtee kasvattajien sisältä ja omasta ajattelusta. Mikäli kasvattajat näkevät lasten osallisuuden vain työvälineenä, käytetään sitä silloin pelkästään ylimääräisenä menetelmänä puitteiden ja resurssien niin salliessa. Aito osallisuus vaatii kasvattajilta kykyä ja halua huomata lasten aloitteet kaikissa arjen tilanteissa, ei vain silloin, kun otetaan Lasten oma laatikko esiin. On myös tärkeää, että kaikki ryhmän kasvattajat pitävät osallisuutta tärkeänä ja ovat sisäistäneet sen yhteiseksi arvoksi. Tämä tapahtuu keskustelemalla ja sopimalla yhteisistä työtaidoista, joiden toteutumisesta jokaisella tiimin jäsenellä on vastuu. (Järvinen & Mikkola 2015, 60.)

Ymmärrämme, että osallisuudelle haasteita tuo varhaiskasvatuksessa suuret ryhmäkoot sekä ajan- ja resurssien puute. Kuitenkin myös kasvattajien arvot ja asenteet vaikuttavat osallisuuden toteutumiseen, joten pidämme tärkeänä osallisuutta koskevan tiedon lisäämisen varhaiskasvatuksen kentällä. Lapsen osallisuutta käsittelevään koulutukseen tulisi panostaa mielestämme enemmän, jotta jokainen varhaiskasvatuksen kentällä työskentelevä voisi ymmärtää

sen merkityksen lasten kanssa työskennellessään. Yhteistyöpäiväkodin johtajan kanssa keskustelimme, että voisimme mahdollisesti mennä kertomaan opinnäytetyöstämme ja lasten osallisuudesta kasvatushenkilökunnan työiltaan.

Käytimme opinnäytetyössä lähteitä monipuolisesti ja niiden luotettavuus huomioiden. Käytimme työssämme sekä suomalaisia että kansainvälisiä lähteitä, joista suurin osa oli kirjoitettu kymmenen vuoden sisällä. Kunnioitimme opinnäytetyössä käyttämiämme lähteitä ja niiden kirjoittajia säilyttämällä niiden alkuperäisen merkityksen viitatessamme niihin omassa työssämme. Noudatimme myös Laurean ohjeiden mukaista viittaustekniikkaa. Noudatamme työssämme vaitiolovelvollisuutta, emmekä missään vaiheessa paljasta projektiin osallistuvien lasten tai aikuisten henkilöllisyyttä. Kerroimme työmme taustasta ja tarkoituksesta avoimesti yhteistyöpäiväkotimme kasvattajille, lapsille sekä lasten vanhemmille. Pidimme tärkeänä, että kaikki osapuolet ovat tietoisia prosessimme kulusta.

Jatkotutkimusaiheena opinnäytetyöllemme voisi olla esimerkiksi Lasten oman laatikon käyttökokemukset ja vaikutus lasten osallisuuden toteutumiseen. Olisi mielenkiintoista tietää, miten Lasten oman laatikon käyttö on vaikuttanut lasten osallisuuden toteutumiseen pidemmällä aikavälillä yhteistyöpäiväkotimme ryhmässä. Lisäksi meitä kiinnostaisi tietää, saako Lasten oma laatikko kasvattajat heittäytymään lasten ideoille ja onko sen avulla syntynyt uutta ja lapsista lähtöisin olevaa toimintaa päiväkodin arkeen.

Lähteet

Painetut

- Adenius- Jokivuori, A. 2004. Kielen ja kommunikaation kehityksen tukeminen. Teoksessa Pihlaja, P & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 2.painos. Helsinki: WSOY.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. 1985. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. 1991. A motivational approach to self: Integration in personality. Teoksessa Dienstbier, R. (Toim.) Nebraska symposium on motivation: Vol. 38. Perspectives on motivation. Lincoln: University of Nebraska Press, 237-288.
- Gyekye, M. & Nikkilä, P. 2013. Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin.
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi & suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.
- Hepola, S. & Vaaraniemi, T. 2012. Kuvat käyttöön. Visualisointi kommunikoinnin ja käyttäytymisen tukena. Puheterapeuttien kustannus Oy.
- Hohman, M., Banet, B. & Weikart, D. 1992. Leikin, tutkin, opin. Toiminnan iloa esiopetukseen. (Suom. Toim. Eeva Lius) Kirjayhtymä Oy.
- Järvilehto, L. 2014. Hauskan oppimisen vallankumous. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.
- Kataja, E. 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa: Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (Toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. 2014. Tampere: Suomen varhaiskasvatus Ry.
- Kettunen, I. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Kasvu. 2/2016. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia Ry, 13.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (Toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. 2014. Tampere: Suomen varhaiskasvatus Ry.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.
- Pääjoki, T. Lasten taiteellinen toimijuus. 2016. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (Toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saari, K. & Pulkkinen, M. 2009. Tule, tule hyvä kakku - Kuvitettuja toimintaohjeita lapsen arkeen. Helsinki: Autismi ja Aspergerliitto ry.
- Saarinen, S. 2014. Aistiseikkailu. Elämyksiä ja toimintaa koko vuodeksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Setälä, P. 2012. Lapsi kuvan takana. Erityisiä piirteitä lasten valokuvailmaisussa. Väitöskirja. Aalto-yliopisto. Helsinki. Helsinki: Musta Taide. Vanha Veturitalli.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina. Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, L. & Fonsén, E. (Toim.) 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (Toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (Toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vehkalahti & Urho 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Hart, R. 1992. Children's participation: from tokenism to citizenship. Viitattu 13.1.2017. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

Kauppinen, R., Sommers-Piiroinen, J., Vainio, J., Mäkelä, P., Vilmilä, F. & Kataja, E. 2005. Lasten ääni. Tarina minulta. Pelastakaa lapset Ry. Viitattu 22.4.2017. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf

Kuvat kommunikoinnissa. 2014. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Kehitysvammaliitto ry? Viitattu 23.2.2017. http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/kuvat_kommunikoinnissa_2014.pdf

Lasten osallisuus. 2016. Viitattu 2.2.2017. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsen-oikeudet/lasten-osallisuus/>

Osallisuus. 2016. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 4.1.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Papunetin kuvatyökalu. 2017. Viitattu 12.2.2017. <http://papunet.net/kuvatyokalu/fi>

Puroila, A-M. 2002. Kohtaamisia päiväkotiarjessa. Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu. Viitattu 16.4.2017. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514266501.pdf>

Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (Toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Viitattu 21.2.2017. <file:///C:/Users/1402133/AppData/Local/Temp/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf>

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society. Viitattu 16.4.2017. http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sinclair, R 2004. Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. Children and society. Viitattu 20.4.2017. <http://web.b.ebscohost.com/nelli.lau-rea.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d6d8ed44-d4d5-4c51-9a0d-88cb97371eb7%40sessionmgr103>

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun

päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1. Viitattu 20.2.2017. http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf

Varhaiskasvatustilaki. 580/2015.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Viitattu 10.1.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ”Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” - Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Soccan työpapereita 2010. Viitattu: 12.1.2017. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Vilpas & Tast. 2011. Viitattu 13.2.2017. http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. Joensuu. Viitattu 15.1.2016. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Weckström, E. 2015. Yhteisin askelin - Lasten osallisuus kokemukset lasten ja ikäihmisten yhteisessä kerhotoiminnassa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos. Helsinki. Viitattu 16.1.2017. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155014/Yhteisin-askelin-pro-gradu-Elina-Weckstr%C3%B6m-2015.pdf?sequence=5>

Kuviot

Kuvio 1: Osallisuuden tikapuut (Hart 1992).....	15
Kuvio 2: Osallisuuden polku (Shier 2001)	18

Kuvat

Kuva 1: Lasten oman laatikon ulkoasu	28
Kuva 2: Lasten oman laatikon sisältö.....	29

Liitteet

Liite 1: Lasten oman laatikon käyttöohjeet	57
Liite 2: Tiedote lasten vanhemmille	62
Liite 3: Värityskuva liikuntaan liittyvistä kuvista	63
Liite 4: Värityskuva kädentaitoihin liittyvistä välineistä	65
Liite 5: Arvoituksia kädentaitoihin liittyvistä välineistä	67
Liite 6: Tarina draamavälineiden kuvaamiseen	70
Liite 7: Vanhempien lupa videointia varten	71
Liite 8: Lasten palautekysely	74
Liite 9: Kasvattajien palautekysely	77

Liite 1: Lasten oman laatikon käyttöohjeet

Lasten oma laatikko

Kädessänne on Lasten oman laatikon käyttöohjeet. Tai oikeastaan nämä ovat vinkkejä siihen, miten laatikkoa voi käyttää. Käyttötapaa voi helposti soveltaa ryhmän ja lasten tarpeiden mukaan. Ainut asia, jota onnistunut laatikon käyttö edellyttää, on varustautua avoimella asenteella suunnitteluhetkeen lasten kanssa!

Ottakaa Lasten oma laatikko esiin silloin, kun haluatte saada lasten ideat ja toiveet paremmin esille ja sitä kautta käytäntöön. Laatikossa olevien kuvien avulla lasten kanssa voidaan yhdessä suunnitella mitä tehdään, mitä välineitä käytetään ja missä toimitaan. Laatikko tarjoaa lapselle mahdollisuuden osallisuuteen ja kasvattajalle keinon tukea lapsen osallisuutta.

Mukavia suunnitteluhetkiä!

- ❖ Lasten omaa laatikkoa voi käyttää koko ryhmän tai pienryhmän toiminnan suunnitteluun.
- ❖ Suunnittelu on helpompaa pienryhmässä muutaman lapsen kanssa.
- ❖ Halutessaan laatikkoa voi käyttää myös yhden lapsen kanssa.
- ❖ Parhaiten suunnittelu lasten kanssa onnistuu rauhallisessa paikassa, jossa voidaan asettua tutkimaan laatikon sisältöä ilman häiriötekijöitä.
- ❖ Mikäli laatikkoa käytetään useamman lapsen kanssa yhtä aikaa, esimerkiksi pienryhmässä, on tärkeää, että jokainen lapsi saa osallistua suunnitteluun.
- ❖ Kunkin lapsen toiveista pyritään muodostamaan kokonaisuus, johon kaikki lapset ovat tyytyväisiä.

Lasten oma laatikko sisältää: Kuvat toimintavaihtoehtoista, kuvat päiväkodin välineistä, materiaaleista, tiloista ja retkipaikoista, valkoiset merkit (eli "pisteet"), sinitarraa, värikortit, valkoisen alustan, tussin sekä nämä käyttöohjeet.

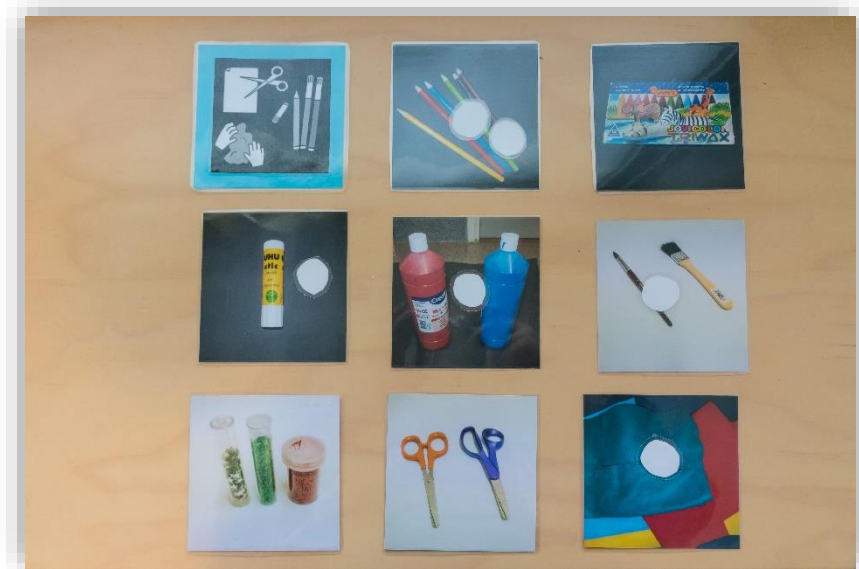
Esimerkki siitä, miten toiminnan suunnittelu voi edetä Lasten oman laatikon avulla:

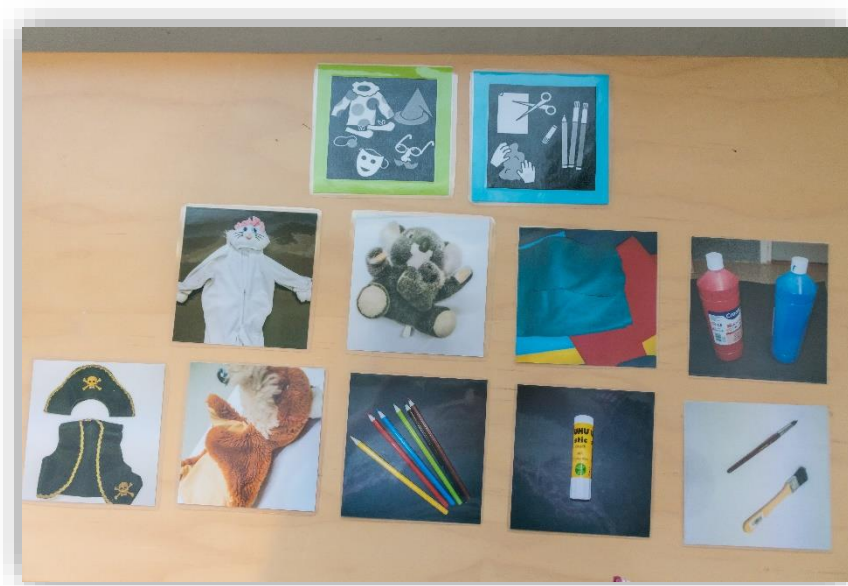
1. Toimintakortit asetetaan esille esimerkiksi lattialle tai pöydälle, jossa lapsi saa rauhassa miettiä, minkä toiminnan hän haluaa valita.

2. Jokaiselle lapselle annetaan valkoinen merkki ("piste"), jonka avulla lapsi voi ilmaista oman valintansa.

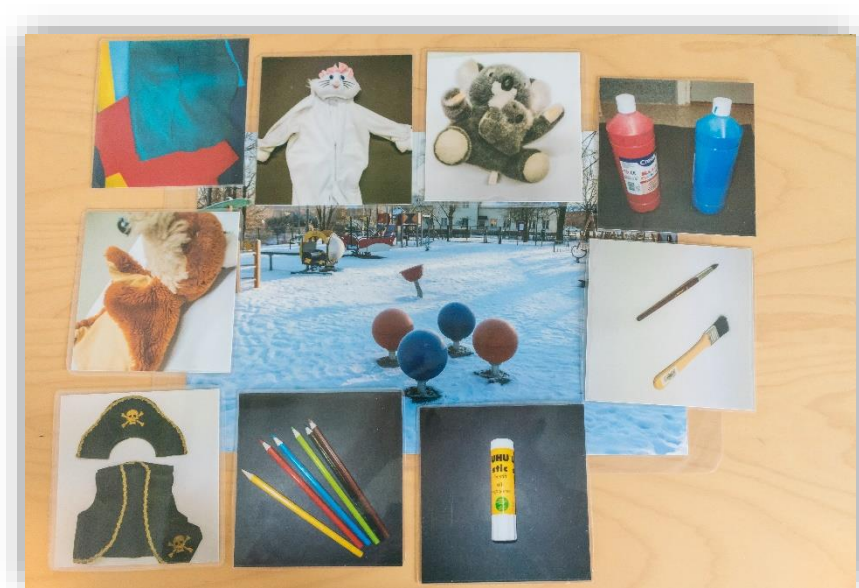
3. Eniten pisteitä saaneen toiminnan välinekortit asetetaan esille. (Tässä esimerkissä draaman ja kädentaitojen) Seuraavaksi lapset saavat valita välinekorteista mieleisensä ja laittaa sen kohdalle pisteen merkiksi valinnastaan.

4. Kerätään näytelle ne välinekortit, jotka lapset ovat yhdessä valinneet. Keskustellaan lasten kanssa, mitä he haluavat valituilla välineillä tehdä.

5. Valitaan lasten kanssa tila, jossa lasten suunnittelema toiminta toteutetaan.

6. Kootaan valitut välinekuvat tilakuvan päälle ja keskustellaan yhdessä suunnittelusta toiminnasta. Mitä tehdään? Missä? Milloin se toteutetaan? Ovatko kaikki tyytyväisiä suunnitelmaan?

Laatikossa olevaan valkoiseen tyhjään alustaan voidaan kirjoittaa tai piirtää suunnittelussa esiin tulleita asioita, joita ei löydy kuvista.

7. Asetetaan suunniteltu toiminta kaikkien nähtäville esimerkiksi seinälle.

Liite 2: Tiedote lasten vanhemmille

Hei!

Olemme varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelijoita Hyvinkään Laurea Amk:sta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä lapsenne ryhmän kanssa joulukuussa 2016 sekä alkuvuodesta 2017. Opinnäytetyömme aiheena on lapsen osallisuuden tukeminen päiväkodin toiminnan suunnittelussa. Toteutamme opinnäytetyömme toiminnallista osuutta ryhmän 5-vuotiaiden kanssa. Opinnäytetyösämme päiväkodin, lapsiryhmän ja lasten nimet eivät ole näkyvillä tai tunnistettavissa.

**Vastaamme mielellämme mieltänne askarruttaviin kysymyksiin opinnäytetyös-
tämme sähköpostitse. 😊**

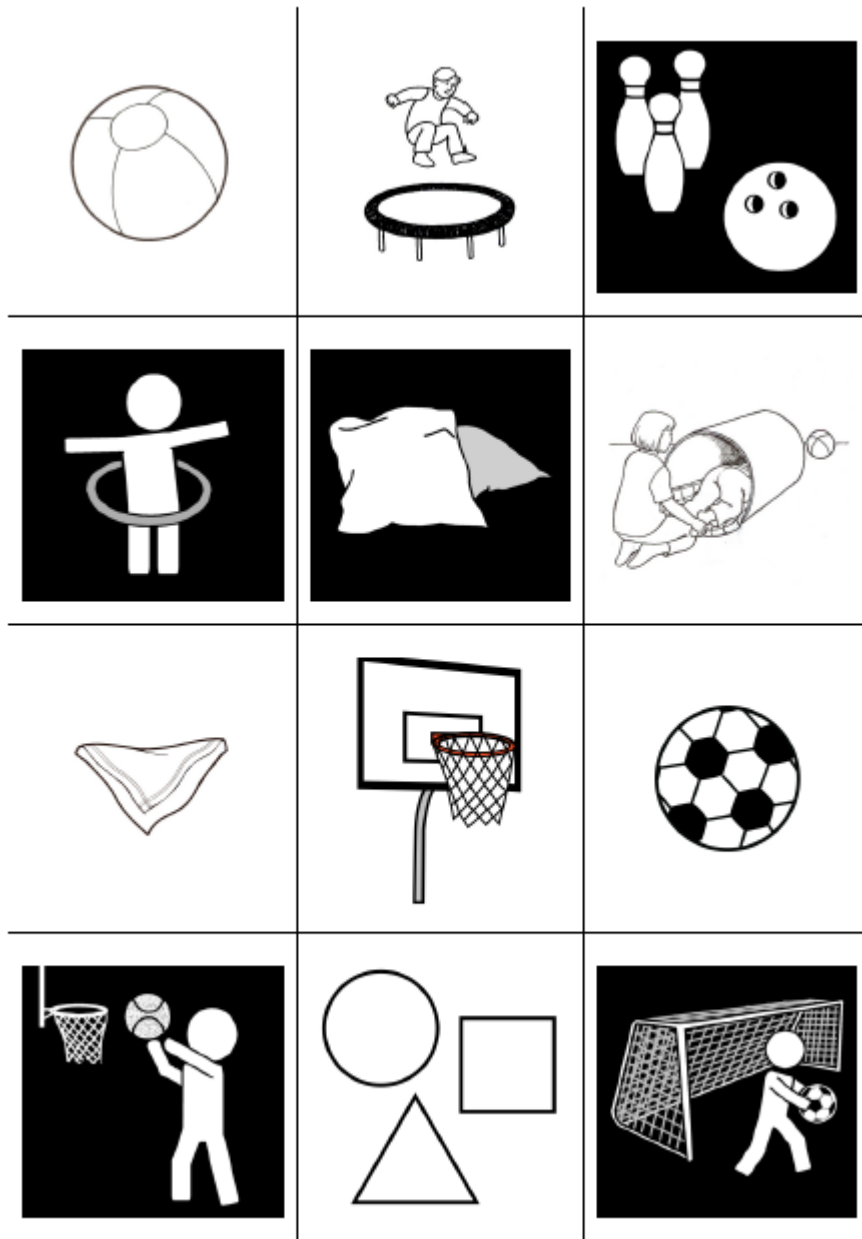
Rauhallista joulun aikaa kaikille!

T: Johanna Maltio & Camilla Tuomi

johanna.maltio@student.laurea.fi

camilla.e.tuomi@student.laurea.fi

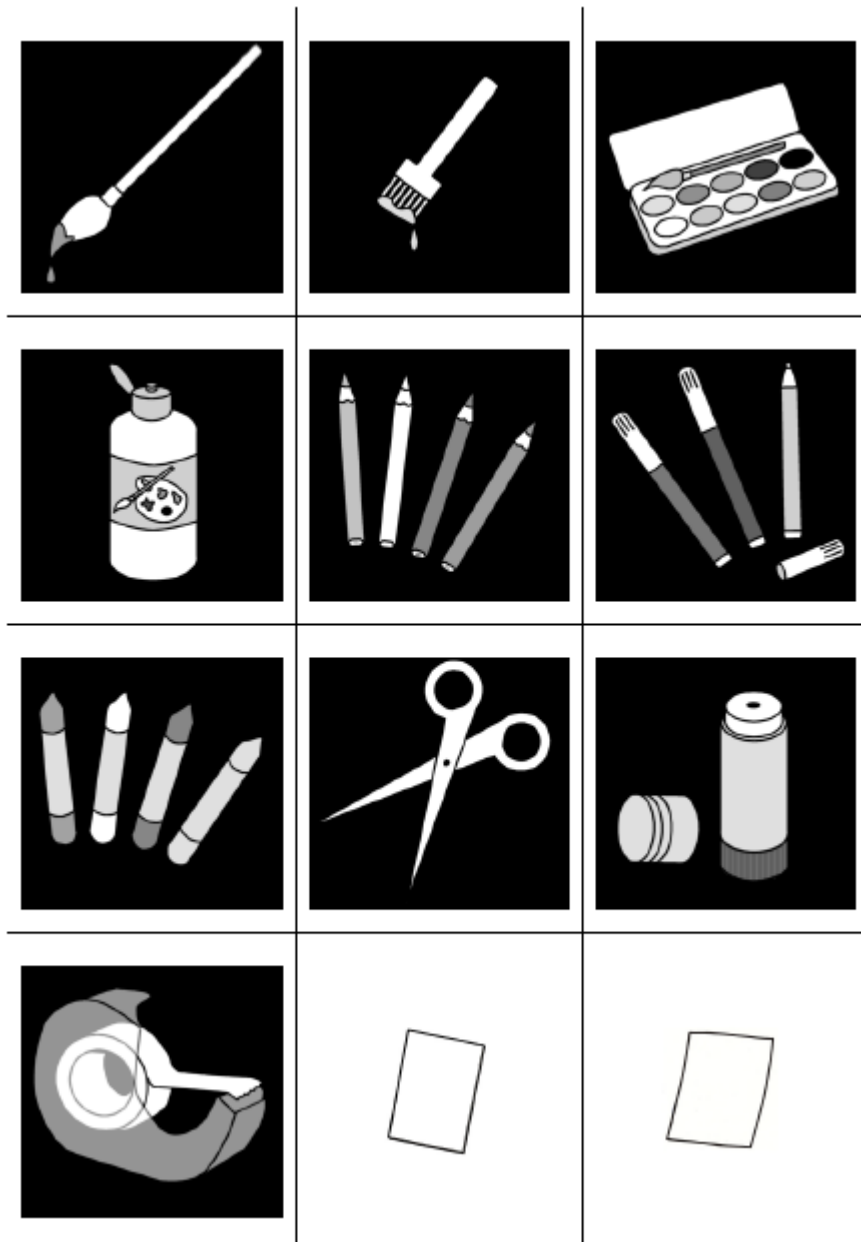
Liite 3: Värityskuva liikuntaan liittyvistä kuvista

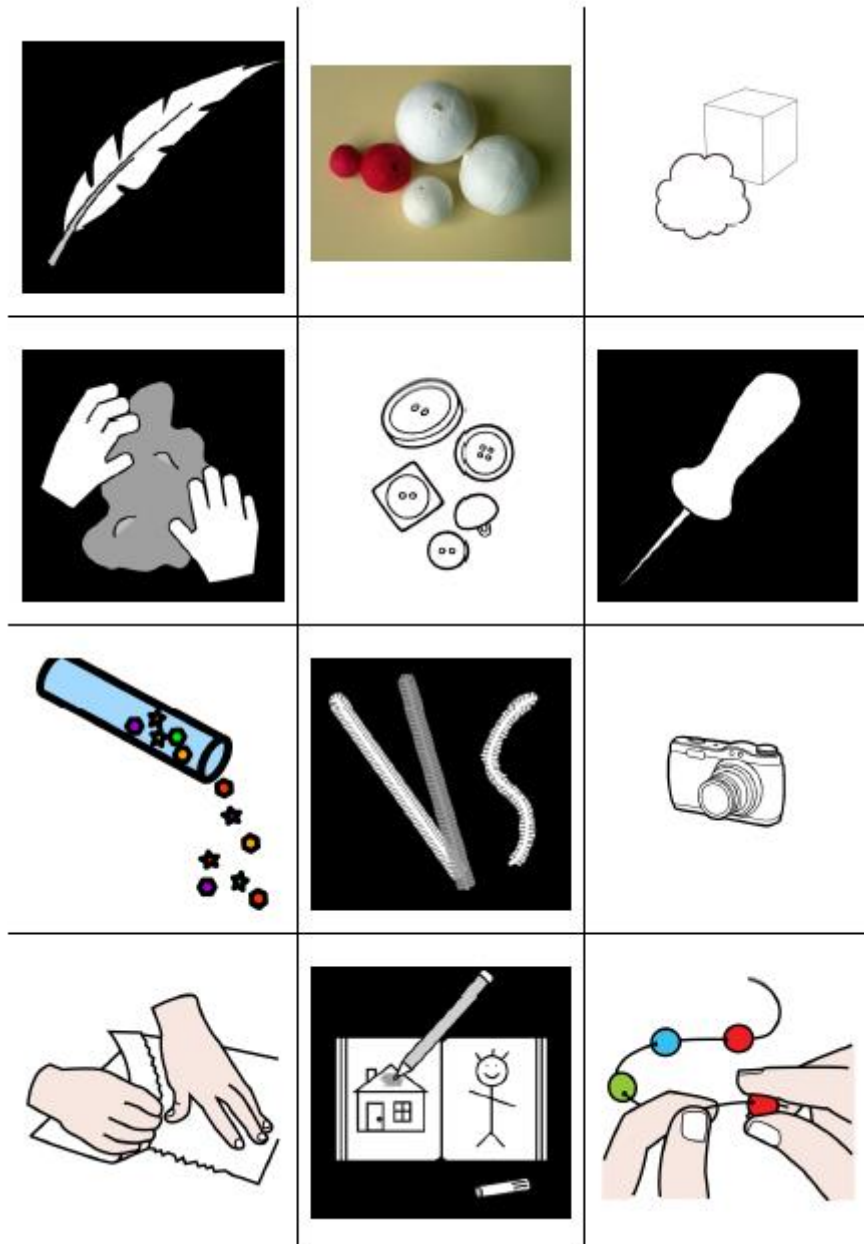

Kuvat: Papunetin kuvatyökalu (2017)

Liite 4: Värityskuva kädentaitoihin liittyvistä välineistä

Kuvat: Papunetin kuvatyökalu (2017)

Liite 5: Arvoituksia kädentaitoihin liittyvistä välineistä

Sivellin/Pensseli

Kun maaliin pehmoisen pääni kastat ja paperin päällä tanssitat, saat aikaan teokset mahtavat.

Vesivärit

Vedellä minut eloon saat ja kuviot värikkäät paperille paat.

Pullovärit

Pullossa mä asustan ja eri väreillä taidetta koristan. Sivellin tai sormi paras kaverini on.

Puuvärit

Olen terävöpäinen ja puusta minut on veistetty. Tylsäksi voin muuttua, mutta teroitin voi siihen puuttua.

Tussi

Hattu suojaa päätäni mun. Jos hatun unohdat päähäni laittaa, voin kuivua, se harmittaa

Vahaliitu

Olen kaveri puukynän ja tussin, mutta pienempi olen kooltani. Jälkeni on vahva ja vahainen.

Sakset

Ole varovainen kanssani, sillä terävä on luonteeni. Kun mut avaat ja kiinni suljet, irtoo kuviot uudet.

Liima

Minä takerrun ja mua et helpolla irti saa. Kun jotain haluat kiinnittää, minä autan mielellään.

Teippi

Rullassa asustan ja asiat yhteen kiinnitän. Toiselta puolelta olen liukas ja sileä, toiselta puolelta olen tahmainen.

Pahvi

Paksumpi olen kuin paperi ja mua voit askarteluissa käyttää.

Paperi

Olen ohut ja valkoinen. Pintani voit värein koristella.

Höyhen

Mulla voit poskea kutittaa ja virpomisoksan koristaa.

Massapallo

Meistä lumiukon tehdä voit, kun kasaat monta päällekkäin.

Pumpuli

Pehmeää olen kuin hattara, taivaan pilvi tai joulupukin parta. Mikä olen?

Muovailuvaha

Mä moneen muotoon taivun aina uudelleen ja uudelleen. Minua kun muotoilet, alustan sä tarvitset.

Nappi

Tontun takissa on tällainen: pieni pyöreä ja keskellä kaksi reikää.

Pistin

Minä olen kuin siilin piikki, joten käsittele minua varovasti. Pehmeinen on kaverini mun ja yhdessä irroitamme kuviosi sun.

Kimalle

Minua kun liiman päälle ripotat, saat aikaan sähkökyn mahtavan.

Piipunrassi

Karvaiselta madolta saatan näyttää, mutta askartelemisessä voit mua käyttää.

Kamera

Olenkin teille jo melko tuttu, tallentuukin avullani moni juttu. Nappulaa vain painat, tämän sinä jo taidat.

Värityskuva

Aikuinen näitä tulostaa ja lapset iloisiksi saa. Tarkasti väritä, pysy viivojen sisällä.

Helmet

Naruun mut voit pujottaa ja korun äidille valmistaa.

Lyijykynä

Harmaa-musta on sävyäni ja kumilla pyyhki jälkeni.

Liite 6: Tarina draamavälineiden kuvaamiseen

Lumisessa Satumaassa pienessä lämpöisessä mökissä asustaa (papukaija). Eräänä kauniina talvipäivänä hän lähti laskettelemaan pulkkamäkeen ystävänsä (siilin) kanssa. Pulkkamäessä lämmintä mehua tarjosi (pöllö). Mehu maistui makoisalta ja lämmitti mukavasti laskettelijoita.

Seuraavaksi ystävykset lähtivät pieneen lämpöiseen mökkiin syömään. Kummallakin oli kamala nälkä. Onneksi maistuvan lihapadan valmiiksi oli tehnyt (karhu).

Masut täysinä kaveruksia alkoi väsyttämään ja he päättivät mennä päiväunille. Päiväunet jäivät kuitenkin lyhyeksi, sillä yhtäkkiä oveen koputettiin. Oven takana oli (pikku-nalle). Hän halusi tulla kertomaan, että haluaisi tulla katsomaan televisiota heidän kanssaan, koska televisiossa esiintyi kuuluisa (koala) sekä hänen taustalaulajansa (kettu).

Ystävykset aukaisivat television ja istuivat sohvalle katsomaan kuuluisien tähtien upeaa esitystä, jossa laulettiin ja tanssittiin. Televisiosta tulleen esityksen jälkeen ystävykset päättivät perustaa oman bändin, jonka nimeksi tulisi (koala). Laulajaksi bändiin he ajattelivat kysyä kaurisäänistä (oravaa). Rumpuja voisi soittaa vanha tuttu (leijona). Bändiin pitäisi vielä kitaristi hankkia ja se saisi luvan olla (kilpikonna). Me muut voisimme olla taustalaulajia ja tanssijoita. Ystävykset päättivät aloittaa harjoittelemaan laulamista, soittamista ja tanssimista. He kysyvät yleisöön kuuntelemaan heidän harjoituksiaan (pikku-pupun) ja (Batmanin).

Näin kului talvinen päivä Satumaassa. Nähtäväksi jää, millaisen esityksen ystävykset saavatkaan aikaan...

Liite 7: Vanhempien lupa videointia varten

Tervehdys vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Hyvinkään Laurea Amk:sta. Opiskelemme kolmannella vuosikurssilla ja suoritamme opinnoissamme lastentarhanopettajan pätevyyttä. Opinnäytetyömme teemme yhteistyössä lapsenne ryhmän kanssa ja sen olisi tarkoitus valmistua keväällä 2017. **Päiväkodin tai ryhmän nimeä ei mainita opinnäytetyössämme, eikä työhön osallistuvien lasten henkilöllisyys tule siinä ilmi.**

Opinnäytetyömme on **Lasten oma laatikko – Työkalu lapsen osallisuuden tukemiseen toiminnan suunnittelussa**. Kehittämistyömme tavoitteena on tukea lapsen osallisuutta toiminnan suunnittelussa päiväkodissa. Tarkoituksenamme on kehittää konkreettinen työkalu, jonka avulla lapset voidaan ottaa paremmin mukaan suunnittelemaan päiväkodin toimintaa. Lasten oman laatikon tarkoitus on tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta toiminnan suunnittelussa. Haluamme myös haastaa kasvatijat heittäytymään lasten ideoille.

Valmis laatikko tulee sisältämään kuvakortit erilaisista toiminnoista sekä toimintoihin liittyvistä välineistä ja materiaaleista. Laatikosta löytyy myös kuvat päiväkodin eri tiloista sekä retkipaikoista. Kuvat on jaettu laatikkoon teemoittain eri toimintojen perusteella. Toimintoja ovat muun muassa kuvataide, liikunta ja musiikki. Kuvataidekorteissa on kuvia esimerkiksi pensseleistä, maaleista, värikynistä ja muista kuvataiteeseen liittyvistä välineistä. Liikuntakorteissa on kuvia liikuntavälineistä ja musiikkikorteissa on kuvia soittimista. Kuvien lisäksi laatikossa on alusta, johon kuvat voidaan asetella suunnittelutilanteessa.

Laatikon kokoaminen tapahtuu yhdessä lasten kanssa. Pohdimme lasten kanssa mitä välineitä päiväkodista löytyy ja lapset saavat ottaa niistä kuvia kameralla. Lasten otamat kuvat laminoidaan ja niistä muodostuu Lasten oma laatikko. Lapset saavat osallistua myös laatikon koristeluun.

Olemme nyt kuvanneet päiväkodin välineet ja tilat. Tarkoituksenamme on vielä koristella laatikon ulkoasu ja testata sen toimivuutta lasten kanssa. Järjestämme päiväkodilla hetken, jossa lapset pääsevät suunnittelemaan toimintaa Lasten oman laatikon avulla. Kuvaamme suunnittelutilanteen videokameralla, jotta voimme arvioida Lasten oman laatikon toimivuutta opinnäytetyössämme. **Video tulee ainoastaan meidän käyttöömmme opinnäytetyötä varten.**

Tavoitteenamme on esittää valmis opinnäytetyö koulullamme 15.5.2017. Esityksen tukena käytämme kuvaamaamme videota Lasten oman laatikon kokeilukerrasta, mikäli annatte siihen suostumuksenne.

Lasten kuvaamiseen ja kuvamateriaalin käyttöön tarvitsemme vanhempien luvan ja toivoisimme, että täyttäisitte lupalapun ja palauttaisitte sen päiväkotiin viimeistään **3.2.2017.**

Mikäli teille tulee kysyttävää, vastaamme mielellämme kysymyksiinne sähköpostilla ☺

Yhteistyöterveisin:

Camilla Tuomi & Johanna Maltio

camilla.e.tuomi@student.laurea.fi johanna.maltio@student.laurea.fi

Palautetaan päiväkotiin 3.2.2017 mennessä.

Lastani _____ saa kuvata Lasten oman laatikon kokeilukerrassa

_____ Kyllä _____ Ei

Kuvamateriaalia, jossa lapseni esiintyy, saa näyttää opinnäytetyö seminaarissa Laurea ammattikorkeakoulussa 15.5.2017

_____ Kyllä _____ Ei

_____Huoltajan allekirjoitus ja päivämäärä

Liite 8: Lasten palautekysely

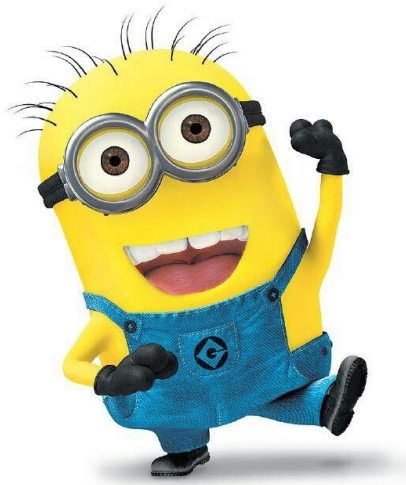
Lasten palaute Lasten oman laatikon tekemisestä

Kiitos teille mukavasta yhteistyöstä tämän talven aikana. Olette olleet ahkeria kuvaajia ja teidän kanssa on ollut mukava tehdä Lasten omaa laatikkoa. Nyt haluaisimme kuulla, mitä teille on jäänyt mieleen tapaamisistamme? Mikä oli kivaa tai oliko jokin kurjaa?

Aurinkoista kevättä toivottelee Camilla & Johanna

Minusta tapaamisissa oli **KIVAA**

Minusta tapaamisissa oli **KURJAA**

Millaisena näet Lasten oman laatikon hyödynnettävyyden ryhmässänne?

Kuinka Lasten oman laatikon työstäminen mielestänne sujui?
(Esim. mikä onnistui? Kehitettävää?)

Kiitos palautteestanne! 😊